

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

DOI prefix: 10.23747

mEDRA

doi

INTERNATIONAL
Scientific Indexing

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

OAJI Open Academic
.net Journals Index

 Academic
Resource
Index
ResearchBib

 НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

 Google
scholar

 COSMOS
IMPACT FACTOR

ტომი 6, №3 (2019)

Volume 6, №3 (2019)

UDC (უკ) 050: {33+338.24}
 ი - 603

ჟურნალი „**ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა**“ ინდექსირდება საერთაშორისო მონაცემთა ბაზებში და სისტემებში:

The Journal „**INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT**“ is indexed in the international scientometric databases, repositories and search engines:

Academic Resource Index ResearchBib
 Index Copernicus (პოლონეთი)
 Open Academic Journals Index
 elibrary.ru (რუსეთი)
 Академия Google (CWA)
 cosmos impact factor (გერმანია, ბერლინი) Germany, Berlin

სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი

ბადრი გიჩგია, ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი. მენეჯმენტის რეგიონული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი.

მთავარი რედაქტორის მოადგილე

ბელა მამულაძე, ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი

პასუხისმგებელი რედაქტორი

პაატა აროშიძე, ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

სარედაქციო კოლეგიის წევრები:

ე. მ. დ., პროფესორი. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი **ვლადიმერ პაპავა**, ე.მ.დ., პროფესორი. საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი **ამთანდილ სილაგაძე**, ე.ა.დ., ასოცირებული პროფესორი **ეკატერინე ხახტაძე**; ე.მ.დ., პროფესორი **რამაზ აბასაძე**; ე.მ.დ., პროფესორი **ანზორ აბრალაშვილი**; ე.ა.დ., პროფესორი **იოსებ არჩვაძე**; ტ.ა.დ., პროფესორი **თენგიზ აფხაზაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **თეიმურაზ ბაგუნაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **ევგენი ბარათაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **ელგუჯა მამულაშვილი**; ბ.ა.დ., ასოცირებული პროფესორი **გივი ბაქრაძე**; ე.მ.დ., პროფესორი **გივი ბაღიანაშვილი**; ტ.ა.დ., პროფესორი **ქეთევან გოლეთიანი**; ე.ა.დ., პროფესორი **ვასტანგ დათაშვილი**; ე.ა.დ., პრო-

ფესორი **ანზორ დევაძე**; ე.ა.დ., პროფესორი **ლია ელიაშვილი**; ე.ა.დ., ასოცირებული პროფესორი **გულნაზ ერქომაიშვილი**; ე.ა.დ., პროფესორი **მარაზ ვანიშვილი**; პ.ა.დ., პროფესორი **ნათია მიქაელთაძე**; ე.ა.დ., ასოცირებული პროფესორი **ნინო ფარსაშვილი**; ე.ა.დ., პროფესორი **რომან მამულაძე**; ე.მ.დ., პროფესორი **რეზო მანუაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **ლამარა ქოქიაშვილი**; ე.ა.დ., პროფესორი **გიორგი ლავთაძე**; ე.მ.დ., პროფესორი **ვლადიმერ ლლონტი**; ე.მ.დ., პროფესორი **ლარისა ყორღანაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **თეიმურაზ შენგელია**; ე.მ.დ., პროფესორი **ნიკოლოზ ჩხეიძე**; ე.ა.დ., პროფესორი **ასნიე ცინცაძე**; ე.ა.დ., პროფესორი **ნათია ნიკოლაშვილი**; ე.მ.დ., პროფესორი **თეიმურაზ ხარაიშვილი**; ტ.ა.დ., პროფესორი **პარმენ სვედელია**; ე.მ.დ., პროფესორი **მიხეილ ჯიბუშტი**; ე.ა.დ., პროფესორი **გურამ ჯოღია**; ს.მ.მ.დ., პროფესორი **რეზო ჯაბანიძე**; ე. ა. დ. პროფესორი **ვასტანგ ჭარაია**; ბ. ა. დ. **ზურაბ მუშაშვილიანი** (მთავარი

რედაქტორის მოადგილე ჟურნალის ინგლისურენოვან ნაწილში); **ნანა შონია**, ე.ა.დ. პროფესორი; **ნინო ჭილაია**, ბ.ა.დ. ასისტენტ-პროფესორი.

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები:

შარლათისერაპი, ე.მ.დ. პროფესორი. ჩერნიგოვის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის რექტორი (ჩერნიგოვი, უკრაინა);

კიზიმ ნიკოლაი, ე.მ.დ. პროფესორი. უკრაინის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, (ხარკოვი, უკრაინა);

პუკალა რიჩარდ, დოქტორი, პროფესორი, ბრონის-ლაგ მარკვიჩის სახელმწიფო ტექნოლოგიისა და ეკონომიკის სკოლის რექტორის მოადგილე, პოლონეთი;

ვეის ლილია, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი, პროფესორი. ლუბლიანას ბიზნესის სკოლის დეკანი, სლოვენია

პეტროვა მარინა, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. წმინდა კირილისა და წმინდა მეტოდიას უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, ველიკო ტერნოვო, ბულგარეთი

რუდინკო ოლგა, სახელმწიფო მართვის დოქტორი, პროფესორი. ჩერნიგოვის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის და მენეჯმენტის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი (ჩერნიგოვი, უკრაინა);

ვლოკინკო ნატალია, ე.მ.დ. პროფესორი. უკრაინის ბიოლოგიისა და გარემოსდაცვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გლობალური ეკონომიკის კათედრის გამგე (კიევი, უკრაინა);

შიბანოვსკა-ლიანინი ლუდმილა, ე.მ.დ. პროფესორი. პოლტავას ეკონომიკისა და ვაჭრობის უნივერსიტეტის მენეჯმენტის კათედრის გამგე (პოლტავა, უკრაინა);

ლეჩინკო ალექსანდრა, ე.მ.დ. პროფესორი. ცენ-

ტრალური უკრაინის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის რექტორის მოადგილე, (კროპივნიცი, უკრაინა);

საუსტოვა ვიქტორია, ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი (ხარკოვი, უკრაინა);

ბადიდა მიროსლავ, მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ქ. კოშიცეს ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის პროცესებისა და ინჟინერიის კათედრის გამგე (კოშიცე, სლოვაკეთი);

კოვალ ვიქტორ, ე.მ.დ. პროფესორი (ოდესა, უკრაინა);

ისაევი ნამიზ, ბიზნესისა და მართვის დოქტორი, აზერბაიჯანის საერთაშორისო დიასპორის წარმომადგენელი საქართველოში (ბაქო, აზერბაიჯანი);

მიდელსკი სერგეი, პროფესორი. მენეჯმენტის რეგიონული აკადემიის პრეზიდენტი (პავლოდარი, ყაზახეთი);

რომანენკო ევგენი, სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი. პერსონალის მართვის რეგიონული აკადემიის საჯარო მმართველობის კათედრის გამგე, დოცენტი (უკრაინა, კიევი);

ბრიშნოვა ელენა, ე.მ.დ. ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, (კიევი, უკრაინა);

კუშმინკო გალინა, ე.მ.დ. ცენტრალური უკრაინის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი, (კროპივნიცი, უკრაინა);

შალიმოვა ნატალია, ე.მ.დ. ცენტრალური უკრაინის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის პროფესორი, (უკრაინა, კროპივნიცი);

პროკოპენკო ოლგა, ე.მ.დ. ტექნიკურ-ჰუმანიტარული აკადემიის მენეჯმენტის დეპარტამენტის პროფესორი, (ბიელისკო-ბილა, პოლონეთი).

ლუსია ვილცაჰოვა, მენეჯმენტის დოქტორი, ასისტენტ პროფესორი. ბრატისლავას კომენიუსის უნივერსიტეტის მენეჯმენტის ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე.

© ა(ა)იპ ეკონომიკური კვლევების ეროვნული ინსტიტუტის და ბათუმის ნავიგაციის სასწავლო უნივერსიტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო პრაქტიკული ჟურნალი „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“.

ISSN: 2449-2418

E-ISSN: 2449-2604

UDC (უკუ) 050: {33+338.24}
 0 - 603

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief

BADRI GECHBAIA, Doctor of Economics, Associate Professor, Academician of Georgian Academy of Business Sciences

Deputy Editor

GELA MAMULADZE, Doctor of Economics, Professor, Academician of Georgian Academy of Business Sciences

Responsible Editor

PAATA AROSHIDZE, Doctor of Economics, Associate Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

EDITORIAL BOARD:

Vladimer Papava, Doctor of Economic Sciences, Professor. Academician of the National Academy of Sciences of Georgia; **Avtandil Silagadze**, Doctor of Economic Sciences, Professor. Academician of the National Academy of Sciences of Georgia; **Ekaterine Bakhtadze**, Doctor of Economics, Associated Professor; **Ramaz Abesadze**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Anzor Abralava**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Ioseb Archvadze**, Doctor of Economics, Professor; **Tengiz Apkhazava**, Doctor of Technical Sciences, Professor; **Teimuraz Babunashvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor **Evgeni Baratashvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor **Elguja Meqvabishvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Givi Bakradze**, DBA, Associated Professor; **Givi Bedianashvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Ketevan Goletiani**, Doctor of Technical Sciences, Professor; **Vakhtang Datashvili**, Doctor of Economics, Professor; **Anzor Devadze**, Doctor of Economics, Professor; **Lia Eliava**, Doctor of Economics, Professor; **Gulnaz Erqomaishvili**, Doctor of Economics, Associated Professor; **Merab Vanishvili**, Doctor of Economics, Professor; **Natia Mikeltadze**, Doctor, Professor; **Nino Paresashvili**, Doctor of Economics, Associated Professor; **Roman Mamuladze**, Doctor of Economics, Professor; **Rezo Manvelidze**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Lamara Qoqiauri**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Giorgi Gvartadze**, Doctor of Economics, Professor; **Vladimer Glonti**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Larisa Korganashvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Teimuraz Shengelia**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Nikoloz Chikhladze**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Asie Cincadze**, Doctor of Economics,

Professor; **Natia Tsiklashvili**, Doctor of Economics, Professor; **Eter Kharashvili**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Parmen Khvedelidze**, Doctor of Technical Sciences, Professor; **Mikheil Jibuti**, Doctor of Economic Sciences, Professor; **Guram Jolia**, Doctor of Economics, Professor; **Rezo Jabnidze**, Doctor of Agricultural Sciences, Professor; **Vakhtang Charaia**, Doctor of Economics, Professor; **Zurab Mushkudiani**, DBA; Associate Professor (Deputy Chief Editor in English Section of Journal); **Nana Shonia**, Doctor of Economics, Professor; **Nino Tchilaia**, DBA; assistant professor.

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

Shkarlet Serhii, Doctor of Economic Sciences, Professor. Rector of Chernihiv National University of Technology (Ukraine);
Kyzym Mykola, Doctor of Economic Sciences, Professor. Corresponding Member of National Academy of Sciences of Ukraine. Honored Economist of Ukraine;
Pukala Ryszard, PhD, Professor, Vice-Rector of Student Affairs of Bronislaw Markiewicz State Higher School of Technology and Economics, Poland;
Weis Lidija, PhD, Professor, Dean of Ljubljana School of Business, Slovenia;
Petrova Mariana, PhD, Associate Professor, Director of Education Technologies Center, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria;
Rudenko Olha, Doctor of Public Administration, Associate Professor, Director of SRI of Public Administration and Management, Professor of the Department of Manage-

ment of Chernihiv National University of Technology (Ukraine);

Vdovenko Natalia, Doctor of Economic Sciences, Professor (Ukraine);

Shimanovska-Dianich Ludmila, Doctor of Economic Sciences, Professor (Ukraine);

Levchenko Aleksandr, Doctor of Economic Sciences, Vice Doctor for Scientific Activities of the Central

Khaustova Victoria, Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow, Department of innovation development and competitiveness, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine;

Badida Miroslav, Doctor of Sciences, Professor, Pro-Dean of Machine Building Faculty of Technical University of Kosice (Slovak Republic);

Koval Viktor, Doctor of Economics, Associate Professor, Head of Department of Applied Economics of Odessa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, (Ukraine);

Isayev Namig, PhD in business administration. Representation of Azerbaijan International Diaspora Centre in Georgia, (Azerbaijan);

Midelski Sergey, Professor. President of Regional Academy of Management (Kazakhstan);

Romanenko Yevchen, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration of Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine).

Grishnova Olena, Doctor of Economic Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine).

Kuzmenko Halyna, Doctor of Economics, Associate Professor, (Kropivnicki, Ukraine).

Shalimova Nataliia, Doctor of Economic Sciences, Professor, (Kropivnicki, Ukraine).

Prokopenko Olha, Doctor of Economics, Professor. Professor of Management Department at University of Bielsko-Biala, Poland

Lucia Vilcekova, PhD in Management, Comenius University in Bratislava Faculty of management, Assistant professor.

A (N) and the National Institute of Economic Research of the Teaching University of Batumi Navigation and reviewing scientific journal “Innovative Economics and Management”.

ISSN: 2449-2418

E-ISSN: 2449-2604

სარჩევი CONTENTS

მენეჯმენტი და მარკეტინგი - MANAGEMENT AND MARKETING

ევგენი ბარათაშვილი, ბადრი გეჩბაია, ირმა ბარათაშვილი — ეთნომენეჯმენტის ფორმირებისა და განვითარების თანამედროვე ტენდენციები.....	7
EVGENI BARATASHVILI, BADRI GECHBAIA, IRMA BARATASHVILI, MODERN TRENDS IN ETHNO MANAGEMENT FORMATION AND DEVELOPMENT.....	7

დარგობრივი და რეგიონული ეკონომიკა - SECTORAL AND REGIONAL ECONOMY

ევგენი კოვტუნი, ზაბლოცკაია რიტა — უკრაინული კომპანიების ინტეგრაცია საინჟინერო მომსახურების გლობალურ ბაზარზე	16
EVGENY KOVTUN, ZABLOTSKAYA RITA — INTEGRATION OF UKRAINIAN COMPANIES IN THE GLOBAL MARKET OF ENGINEERING SERVICES	16

ეკონომიკური თეორია - ECONOMIC THEORY

ტეტინა ბერიძე, ნატალია ლოხმანი, ნატალია პასიჩნიკი — საწარმოო რესურსების აოტენცივების გამოყენების ეფექტურობის მონიტორინგი	26
TETIANA BERIDZE, NATALIA LOKHMAN, NATALIA PASICHNYK — MONITORING THE EFFICIENCY OF USE OF ENTERPRISE RESOURCES POTENTIAL.....	26

ტრანსპორტი - TRANSPORT

ნანული ჭარბაძე, ნატალია ჯიჯავაძე — საზღვაო ტრანსპორტის ეფექტური განვითარების მიმართულებები.....	36
NANULI TCHARBADZE, NATALIA JIJAVADZE — DIRECTIONS OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF MARINE TRANSPORT.....	36

სამართალი - LAW

იგორ ონიშჩუკ, სვიტლანა ონიშჩუკ — „სამართლიანობის“ კატეგორიის ადგილი უკრაინის სამართლებრივ იდეოლოგიაში და მისი შესრულების მონიტორინგი საკანონმდებლო აქტებში	40
IHOR ONYSHCHUK, SVITLANA ONYSHCHUK — THE PLACE OF THE CATEGORY OF “JUSTICE” IN THE LEGAL IDEOLOGY OF UKRAINE AND METHODS OF MONITORING OF ITS REALIZATION IN LEGISLATIVE ACTS.....	40
† მოდარ ხაღურის ხსოვნას!.....	51
რეცენზია — „საინტეგრაციო და აქტუალური ნაშრომი - კლასტერების მენეჯმენტი	52

**ინოვაციური ეკონომიკა
და მართვა**

**INNOVATIVE ECONOMICS
AND MANAGEMENT**

ევგენი ბარათაშვილი,
ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი, საქართველოს
ტექნიკური უნივერსიტეტის
პროფესორი
barata49@mail.ru
orcid.org/0000-0002-2718-9478

ბადრი გეჩბაია,
ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის
შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი
gechbaia.badri@bsu.edu.ge
orcid.org/0000-0003-2815-2228

ირმა ბარათაშვილი,
ბიზნესის ადმინისტრირების
დოქტორი, კავკასიის
საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

*შემოსულია რედაქციაში:
სექტემბერი, 2019
რეცენზირებულია:
ნოემბერი, 2019*

EVGENI BARATASHVILI,
Doctor of Economics Sciences, Professor
of Georgian Technical University
barata49@mail.ru
orcid.org/0000-0002-2718-9478

BADRI GECHBAIA,
Doctor of Economics, Associate
Professor of Batumi Shota Rustaveli
State University
gechbaia.badri@bsu.edu.ge
orcid.org/0000-0003-2815-2228

IRMA BARATASHVILI,
Doctor of Business Administration,
Caucasus International University
Associate Professor

*Received: September, 2019
Accepted: November, 2019*

JEL Classification: M21

**ეთნოეკონომიკის ფორმირებისა და
განვითარების თანამედროვე ტენდენციები**

**MODERN TRENDS IN ETHNO MANAGEMENT
FORMATION AND DEVELOPMENT**

ანოტაცია. ბოლო წლებში ინტენსიურად ვითარდება ეთნო-ეკონომიკა - მეცნიერება სხვადასხვა ეთნოსის ეკონომიკური ქცევის შესახებ. იმის გათვალისწინებით, რომ მენეჯმენტი საზოგადოებრივი რეპროდუქციის სისტემის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს, საკმაოდ აქტუალურად მოსჩანს ეთნომენეჯმენტის, როგორც ეთნო-ეკონომიკის საკვანძო მიმართულების, ჩამოყალიბება და განვითარება. ეთნომენეჯმენტი, როგორც პერსპექტიული სამეცნიერო მიმართულება, იკვლევს მენეჯმენტის სხვადასხვა ეროვნულ და ეთნორეგიონულ მოდელსა და კვლავწარმოების პროცესების მართვის სისტემებს. მენეჯმენტის ეთნიკური მოდელების შესწავლა ხორციელდება სისტემების ზოგადი თეორიისა და ფაქტორული ანალიზის მეთოდების გამოყენების ბაზაზე. ამრიგად, სტატიაში კეთდება მენეჯმენტის განსხვავებული ეროვნული და ეთნორეგიონალური მოდელების ანალიზი, ვლინდება მოცემული მოდელებისა და მართვის სისტემების დადებითი და უარყოფითი ასპექტები, განისაზღვრება აგრეთვე მენეჯმენტის განსხვავებული ეროვნული მოდელის ზოგიერთი ელემენტის გამოყენების შესაძლებლობა.

საკვანძო სიტყვები: ეთნოეკონომიკა, ეთნომენეჯმენტი, ფსიქოლოგია

ABSTRACT. In recent years, ethnoeconomics - the science of economic behavior of different ethnos, has been developing intensively. Given that management is an essential part of the public reproduction system, the development and development of ethno-management as a key direction of ethnoeconomy is highly relevant. Ethnometrics, as a promising research direction, explores various national and ethnoregional models of management and systems for managing re-production processes. Ethnic models of management are studied on the basis of general systems theory and factor analysis methods. Thus, the article analyzes different national and ethnoregional models of management, reveals the positive and negative aspects of these models and management systems, as well as the possibility of applying some elements of different national models of management.

Keywords: ethnoeconomics, ethno management, psychology

სხვადასხვა ერისა და ხალხის მიზანმიმართული შესწავლა ცალკეულ მეცნიერებათა ფარგლებში უკვე დიდი ხანია მიმდინარეობს. სხვადასხვა ხალხის ისტორიული განვითარების თავისებურებებთან ერთად თანდათანობით ვლინდება ეთნოსების ფუნქციონირების ძირითადი კანონები და კანონზომიერებები, განისაზღვრება მათი არსებობის ეკონომიკური, სოციალური,

დემოგრაფიული და ეკოლოგიური ფაქტორები. ამაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ეთნიკური და სოციო-ეკონომიკური პროცესების ურთიერთკავშირის ანალიზი, ეკონომიკური ქცევის ეროვნული თავისებურებების კვლევა. ამ პრობლემის შესწავლისას რამდენიმე პრინციპულად განსხვავებულ მოსაზრებას გამოყოფენ.

მარქსისტული მიდგომისა და, პირველ რიგში, ბაზისისა და ზედნაშენის შესახებ სწავლების მიხედვით, აგრეთვე საწარმოო ურთიერთობების, საწარმოო ძალების განვითარების დონისა და ხასიათის შესაბამისობის კანონთან კავშირის გათვალისწინებით, ეთნიკური პროცესები განისაზღვრება საწარმოო ურთიერთობების განვითარების ხარისხის მეშვეობით, რომლებიც, თავის მხრივ, დამოკიდებულია საწარმოო ძალების ხასიათსა და დონეზე.

სრულიად საპირისპირო მიდგომა იკვეთება მ. ვებერის სწავლებაში: ეთნოსის არსებობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტი-იდეოლოგია (მაქს ვებერის შრომებში, პირველ რიგში, საუბარია პროტესტანტულ ეთიკაზე) მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ეკონომიკის განვითარებისა და საწარმოო ურთიერთობების განვითარების ხარისხს. როგორც მრავალრიცხოვანი კვლევები გვაჩვენებს, ქეშმარიტება სადღაც შუაში იმყოფება. კერძოდ, ამას ადასტურებს ე.წ. ტრადიციული, აღმოსავლური საზოგადოებების ანალიზი, სადაც მასში მაცხოვრებელი ხალხების ფსიქოლოგია, როგორც ცნობილია, უკიდურესი კონსერვატიზმით გამოირჩევა, რის გამოც ინოვაციები იქ ძალიან რთულად აღიქმება. სხვათა შორის, თვით ორთოდოქსალურ მარქსიზმშიც კი შეიძლება გამოვყოთ თითქოსდა განცალკევებით მდგომი კონცეფცია წარმოების აზიური მეთოდის შესახებ, სადაც მარქსიზმის ამ ფორმისთვის დამახასიათებელი ეკონომიკური დეტერმინიზმის მიუხედავად, საწარმოო ურთიერთობების განვითარების ხარისხსა და დონეზე გავლენის მოხდენის პროცესში ფაქტობრივად ხდება აზიური ტრადიციისა და აღმოსავლური ფსიქოლოგიის განმსაზღვრელი როლის კონსტატაცია, ამგვარად, ჩვენი აზრით, ჯაჭვში “საწარმოო ძალები-საწარმოო ურთიერთობები-ეთნოსი”, უფრო მიზანშეწონილია არა პირველმიზეზის ძებნა, არამედ ამ ჯაჭვის შემადგენლების ურთიერთქმედებისა და ურთიერთგავლენის შესწავლა.

კერძოდ, დიდი მნიშვნელობა აქვს ეროვნული ფსიქოლოგიისა და ეკონომიკის ურთიერთგავლენის შესწავლას. ჯერ კიდევ ჯ.მ.კეინზი აღნიშნავდა, რომ ეროვნული ფსიქოლოგიის თავისებურებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ ქცევაზე ეკონომიკის სფეროში. მის ძირითად ნაშრომში “დასაქმების, პროცენტისა და ფულის ზოგადი თეორია” ის წერდა, რომ, მაგალითად, ინგლისელები ინვესტიციებს ძირითადად მოსალოდნელი მოგების მოლოდინში ახორციელებენ, მაშინ როდესაც ამერიკელები - კაპიტალის ინვესტირებისას, ძირითადად, მისი ღირებულების ზრდას შესაძლებლობას ითვალისწინებენ (ანუ ამერიკელები სპეკულაციისადმი გაზრდილ ინტერესს ამჟღავნებენ და ნაკლებად იტკივებენ თავს მოსალოდნელი ფაქტობრივი შემოსავლის პროგნოზებით).

მრავალი მკვლევარი გამოყოფს აგრეთვე სხვა ეთნოსებისთვის დამახასიათებელ ეროვნული ფსიქოლოგიის სპეციფიკურ ნიშნებს, რომლებიც მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენენ ეკონომიკის მდგომარეობაზე. მაგალითად, ისეთებს, როგორებიცაა, რუსებისთვის - თემურობა, სახელმწიფოებრიობა, პატერნალიზმი, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსაზღვრავენ უკანასკნელ დროს რუსეთში მიმდინარე საბაზრო რეფორმების ინერციულ შემადგენელს. თავის მხრივ, გერმანელები ბეჭდური მასალის შესყიდვისას ძალიან მომთხოვნები არიან მის ხარისხთან მიმართებაში, ამიტომ გამომცემლები იქ მხოლოდ უმაღლესი ხარისხის ტექნიკას იყენებენ. იაპონელების ისტორიული და ეროვნულ-ფსიქოლოგიური თავისებურებების ეკონომიკაში ასახვის ერთერთ ფორმას (რაც დიდწილად განსაზღვრულია კონფუციური სწავლებით როგორც მათი ცხოვრების სტილის იდეოლოგიური საფუძვლით) წარმოადგენს სამისდღეობი დაქირავება და მუშათა გათავისუფლების შეზღუდვა, რის გამოც იაპონური ფირმები დიდი სიფრთხილით უდგებიან ახალი კადრების აყვანას და აქტიურად ახორციელებენ წარმოების ავტომატიზაციას. ტრადიციებისა და ეროვნული ფსიქოლოგიის კორელაცია და მათი ზეგავლენა სოციო-ეკონომიკურ სისტემის ფუნქციონირების ეფექტურობაზე კიდევ მრავალი მაგალითით დასტურდება.

ეკონომიკისა და ფსიქოლოგიის ინტეგრაციის აუცილებლობამ მიგვიყვანა იქამდე, რომ უკვე რამდენიმე ათწლეულია ნაყოფიერად ვითარდება ისეთი სამეცნიერო მიმართულება, როგორცაა ეკონომიკური ფსიქოლოგია [1]. ამავდროულად ეთნოსის ფუნქციონირებისა და საზოგადოებრივი კვლავნარმოების კავშირის შესწავლის აუცილებლობასთან ერთად საკმარისი აღარაა მხოლოდ ეკონომიკური ფსიქოლოგიის ფარგლებში დარჩენა, ვინაიდან ეროვნული ფსიქოლოგია მხოლოდ ერთი მხარეა ეთნოსთა, რომლებიც განსხვავდებიან ერთმანეთისგან ასევე ტრადიციებით, წეს-ჩვეულებებით, იდეოლოგიით, კულტურით და ა.შ.

იმის გათვალისწინებით, რომ ეთნოსი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე ეროვნული ფსიქოლოგია, ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია, ეკონომიკურ ფსიქოლოგიასთან ერთად ისეთი სამეცნიერო მიმართულების განვითარება როგორცაა ეთნოეკონომიკა, რომლის ფარგლებშიც გადაიჭრება ისეთი პრობლემები, როგორებიცაა: ეთნიკური და ეკონომიკური პროცესებისა და ურთიერთობების ურთიერთკავშირისა და ეკონომიკური ქცევის ეთნიკური თავისებურებების, მათ შორის სხვადასხვა ერისა თუ ხალხის საბაზრო ადაპტაციის სპეციფიკის გამოვლენა. სხვაგვარად რომ ვთვათ, **ეთნოეკონომიკა** არის მეცნიერება ურთიერთკავშირისა და ურთიერთგავლენის შესახებ, რომელსაც სხვადასხვა ეთნოსის ტრადიციები, წეს-ჩვეულებები, კულტურა, ფსიქოლოგია, იდეოლოგია, რელიგიური შეხედულებები ა.შ. ახდენენ საწარმოო ძალებისა და საწარმოო ურთიერთობების განვითარების ხასიათსა და ხარისხზე. როგორც ვხედავთ, ორთოდოქსულ მარქსიზმთან შედარებით, აქ თავიდანვე უარყოფილია ეკონომიკური პროცესების საყოველთაობა და პირველადობა ეთნიკურთან მიმართებაში. როგორც უკვე აღინიშნა, შესაძლებელია უამრავი მაგალითის მოყვანა, როდესაც პირველმიზეზის როლში არა ეკონომიური მოვლენები, არამედ ეთნოსის თავისებურებები წარმოგვიდგება. უკანასკნელ დროს, თანამედროვე საზოგადოების სხვადასხვა ელემენტის, მხარისა თუ ასპექტის ფუნქციონირებაზე ეთნიკური პროცესების გავლენის როლის ზრდის გათვალისწინებით, გასაკვირი არაა ისეთი ახალი სამეცნიერო დისციპლინების განვითარება, როგორცაა ეთნოფსიქოლოგია და რიგი სხვა მომიჯნავე მეცნიერება. ეთნოეკონომიკა ასევე შეიძლება განისაზღვროს, როგორც მეცნიერება სხვადასხვა ეთნოსის სოციო-ეკონომიკური ქცევის შესახებ, რაც აგრეთვე არ ეწინააღმდეგება ამ მეცნიერებისთვის ჩვენ მიერ ზევით მიცემულ განსაზღვრებას.

სპეციალურ ლიტერატურაში გხვდება ეთნოეკონომიკის, როგორც ახალი სამეცნიერო მიმართულების, არსის განსაზღვრის განსხვავებული ვარიანტებიც. უმეტესწილად ეს მიდგომები უკავშირდება ეთნოეკონომიკის, განსაკუთრებით კი ოდესღაც აყვავებულ და მერე XX საუკუნის მეორე ნახევარში სხვადასხვა მიზეზით დაკარგულ ხალხური რენვის, როგორც ეროვნული წარმოებების განვითარების შესახებ მეცნიერების, გაგებას.

ეთნოეკონომიკის გაგებასთან დაკავშირებულ მოცემულ მიდგომებს უდავოდ გააჩნიათ არსებობის უფლება, თუმცა ჩვენი აზრით, ისინი არ ეწინააღმდეგებიან ჩვენ მიერ შემოთავაზებულ, უფრო ზოგადი ხასიათის მქონე მიდგომას (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს მიდგომები არსობრივად ამ მეცნიერების ჩვენეული განსაზღვრების კერძო მაგალითებს წარმოადგენენ).

უკანასკნელ პერიოდში, მენეჯმენტის თეორიაში ინტენსიურად შეისწავლება მენეჯმენტის ეთნიკური, ეროვნული მოდელები. ეს პროცესი ხორციელდება „ეთნოეკონომიკად“ წოდებულ, ასევე ინტენსიურად განვითარებად ახალ სამეცნიერო მიმართულების პირობებში. აქედან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ მართვის სისტემა მთლიანად ეკონომიკური სისტემის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს წარმოადგენს, ჩვენი აზრით, მენეჯმენტის სხვადასხვა განსხვავებული, ეროვნული მოდელების შესწავლის პროცესს, მიზანშეწონილია „ეთნომენეჯმენტი“ ვუწოდოთ.

მენეჯმენტის ეთნოეროვნული მოდელებისადმი სერიოზული ინტერესის გაღვივება XX საუკუნის 80-იან წლებში მოხდა, როდესაც იაპონიის ეკონომიკამ გადაასწრო საბჭოთა კავშირისას და მსოფლიოში მეორე საწარმოოდ განვითარებული ეკონომიკა გახდა, აშშ-ს შემდეგ. იაპონიის ეკონომიკის ომისშემდგომი განვითარება ისეთი თვალმისაცემი იყო, რომ მას „იაპონური სასწაული“ უწოდეს. ზრდ-

ის ტემპით მაშინ იაპონიის ეკონომიკა საგრძნობლად უსწრებდა ამერიკისას. ამაზე მეტყველებს შემდეგი ფაქტები: თუ 1950 წელს იაპონიის მთლიანი შიდა პროდუქტი 30-ჯერ ნაკლები იყო ამერიკისაზე, 1985-სთვის ჩამორჩენა 2-მდე შემცირდა. იაპონიის ეკონომიკის გასაოცარმა განვითარებამ ომისშემდგომ პერიოდში იაპონური მენეჯმენტისადმი უზარმაზარი ინტერესი გამოიწვია, რომლის თავისებურებებშიც, სპეციალისტები სავსებით სამართლიანად ხედავდნენ იაპონური მენეჯმენტის წარმატების მთავარ მიზეზებს. შედეგად, 80-იანი წლების ბოლოს სპეციალისტების უმრავლესობა მივიდა დასკვნამდე, რომ იმ დროისათვის მენეჯმენტის იაპონური მოდელი, როგორც მინიმუმ, ამერიკულზე არანაკლები იყო, თუ უკეთესი არა. დიდწილად ამას ხელი შეუწყო იაპონური წარმოშობის ამერიკელი მეცნიერის პ.ოუჩის იაპონური მენეჯმენტის მოდელის თავისებურებისადმი მიძღვნილმა სამეცნიერო კვლევებმა. მენეჯმენტის ნებისმიერი ეთნო-ეროვნული მოდელი ყალბდება კულტურული, რელიგიური, პოლიტიკური, სოციო-ეკონომიკური, გეოგრაფიული ფაქტორების გავლენით.

მენეჯმენტის მოდელის ქვეშ ხშირად ესმით ორგანიზაციის მართვის სისტემის საფუძველში ჩადებული იდეებისა და მიდგომების ერთობლიობა. ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი, რომელმაც გავლენა მოახდინა იაპონური მოდელის ჩამოყალიბებაზე, გახლავთ რელიგიური ფაქტორი, კერძოდ კი კონფუციანიზმისა და ბუდიზმის გავლენა იაპონელების სოციალურ კულტურასა და ფსიქოლოგიაზე. აქ თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მოცემული ფაქტორი უმთავრესია არა მარტო იაპონური, არამედ მთლიანად მენეჯმენტის აზიური მოდელისათვის, (რიგი აზიური ქვეყნის მართვის სისტემებში, კორეაში, ტაივანში, გარკვეულწილად ჩინეთშიც კი უამრავი მსგავსებაა). მენეჯმენტის იაპონური (აზიური) მოდელის მთავარ განმასხვავებელ თვისებას წარმოადგენს კოლექტივიზმი, ამერიკული მართვის სისტემის საფუძველში ჩადებული ინდივიდუალიზმის საპირისპიროდ.

პერსონალის მართვის იაპონური ფილოსოფია ეფუძნება კოლექტივიზმის, საერთო თანხმობის, თავაზიანობის, პატერნალიზმის, აგრეთვე უფროსის პატივისცემის პრინციპებს. ომისშემდგომი იაპონიის წარმატების ძირითად მიზეზებს ხედავენ მის მიერ გამოყენებულ ადამიანის ფაქტორზე ორიენტირებულ მენეჯმენტის მოდელში, სადაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ბიზნესის ეთიკასა და სადაც, პირველ რიგში, გათვალისწინებულია არა ცალკეული მუშაკის, არამედ მთელი ჯგუფების, მთლიანად კოლექტივის ინტერესები. ამიტომ პირველ ადგილზე დგას ადამიანის პატივისცემა გარშემომყოფთა მიერ, კოლექტივში ყოველი თანამშრომლის ადგილისა და როლის განსაზღვრა, აგრეთვე სოციალური ფაქტორების პრიორიტეტული გათვალისწინება, როდესაც შრომისათვის ჯილდო სოციალური საჭიროებების პრიზმაში აღიქმება.

ამრიგად, აზიური მენეჯმენტის საფუძველში ჩადებულია წარმოების ორგანიზების ფორმალური ფაქტორების არაფორმალურთან შერწყმის მეთოდის გამოყენების საფუძველზე მეგობრული და ეფექტურად მომუშავე კოლექტივების შექმნა. შედეგად, იაპონიაშიც და სამხრეთ კორეაშიც ფირმები თავიანთ თანამშრომლებს არა მხოლოდ შემოსავალს, არამედ თვითრეალიზაციისა და თვითგანვითარების შესაძლებლობასაც აძლევენ. კერძოდ, ეს ვლინდება ე.წ. „ხარისხისის წრეების“ ფუნქციონებაში, რომელშიც შედიან მუშები, მენეჯერები და კომპანიის ხელმძღვანელები (იაპონიაში „ხარისხისის წრეები“ მეოცე საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოქმედენ. მათი ფუნქციონირების შედეგს წარმოადგენს ქვეყნის სანარმოებში მრავალი ტექნოლოგიური და ორგანიზაციულ-მმართველობითი ინოვაციის (დანერგვა), შრომაში წარმატებისთვის აუცილებელ დაჯილდოებაში, შესვენებების რაოდენობის მინიმუმამდე დაყვანაში და მიწოდების ვადების დროულ და ზუსტ პრაქტიკაში, რაც უზარმაზარი სასაწყობო სათავსებზე განუვლ დამატებით ხარჯების თავიდან აცილების, ფირმის პერსონალის დისციპლინის ამაღლებისა და ეფექტური ლოგისტიკური ცვლილებების განხორციელების საშუალებას იძლევა.

აზიური მოდელის გამოყენების ერთერთ უმნიშვნელოვანეს დადებით მხარეს წარმოადგენს მართვის სტრუქტურისადმი მოქნილი მიდგომა, აგრეთვე კონტროლის არაფორმალური პროცედურების გამოყენება, მათ შორის, ჯგუფური კონტროლისა. ამან გამოიწვია ის, რომ მეოცე საუკუნის 80-იანი წლებში ფირმა „ტოიოტაში“ პირველად ისტორიაში იქნა გამოყენებული მატრიცული საორგანიზაციო-მმართ-

ველობითი სტრუქტურა. ეს ფაქტი იქცა მსოფლიოში ახალი ტიპის საორგანიზაციო-მმართველობითი სტრუქტურების გავრცელების ამოსავალ წერტილად, ორგანიზაციის - ნაცვლად მექანიკურისა. იაპონურ გამოცდილებას სულ უფრო ხშირად იზიარებენ ევროპული კომპანიები. ასე, გაკოტრების პირას მყოფმა გერმანულმა „პორშემ“ დახმარებისთვის იაპონელ სპეციალისტებს მიმართა. შედეგად, 3 წელიწადში, სასაწყობო ლოგისტიკის სიახლეების გამოყენების შედეგად 30%- ით შემცირდა ქარხნის ტერიტორია, რამაც საშუალება მისცა წარმოებას შეემცირებინა ხარჯები და კრიზისიდან გამოსულიყო.

მენეჯმენტის აზიური მოდელის უმნიშვნელოვანეს საფუძველს წარმოადგენს ფირმის მიმართ თანამშრომელთა პატრიარქალური დამოკიდებულება, როგორც ერთი დიდი ოჯახისადმი, სადაც ფირმის ხელმძღვანელები, როგორც მშობლები ზრუნავენ ხელქვეითებზე (შვილებზე), რაზეც ეს უკანასკნელნი ანალოგიურით პასუხობენ. ყველაფერი ეს დიდწილად განისაზღვრება იმ გავლენით, რომელსაც აღმოსავლური რელიგია და ფილოსოფია (ძირითად ბუდიზმი და კონფუციანიზმი) ახდენენ მრავალი აზიური ერისა თუ ხალხის (ძირითადად იაპონელების, კორეელების) სოციალურ ფსიქოლოგიაზე. ფირმისადმი პატრიარქალური დამოკიდებულების შედეგს წარმოადგენს იაპონური მოდელის ისეთი ნიშნები, როგორიცაა მმართველთა თათბირებზე მმართველობითი გადაწყვეტილებების მიღებისას კონსენსუსის მეთოდის გამოყენება; ხელმძღვანელებისა და მუშებისთვის საერთო სასაბუღალტრო ქონა; დილის გამამხნევებელი ვარჯიში ფირმის თანამშრომლებისთვის; სამუშაო საათების სამუშაო ფორმაში გატარება; შედარებით ნელი დანიშნულება, რომელიც არა იმდენად ინდივიდუალური დამსახურებებიდან გამომდინარეობს, რამდენადაც მთელი კოლექტივის მუშაობის შედეგებიდან, რომელსაც ეკუთვნის ეს თანამშრომელი. აზიური მოდელის უმნიშვნელოვანეს მახასიათებლებს წარმოადგენს ასევე ხელმძღვანელების არაფორმალური ურთიერთობა ხელქვეითებთან: ასაკით უფროსობაზე და სამუშაო სტაჟზე დაფუძნებული კარიერული წინსვლა; სამუშაო სტაჟიდან და ჯგუფში მუშაობის მაჩვენებლებიდან გამომდინარე ანაზღაურება; ჯგუფში ჰარმონიის მიღწევა და ჯგუფური მიღწევები; ხანგრძლივი დასაქმება; მუშა-მოსამსახურის პენსიაზე გასვლის შემდეგ მისი ოჯახის ყველა წევრისთვის საპენსიო შემწეობის მიცემა; ძირითადად დიდ სანარმოებში მიღებული სამისდღეობა დაქირავების პრაქტიკა. (სამისდღეობა დაქირავების სისტემაში ქვეყნის ყველა მუშაკის 30-40%- მდეა დასაქმებული, XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან კი ფუნქციონირებს აგრეთვე განმეორებითი დაქირავების სისტემა, რომელშიც საპენსიო ასაკის ადამიანები არიან ჩართულნი).

ამრიგად, რიგი აზიური ქვეყნების სპეციფიკის გამო, რომელიც მნიშვნელოვანწილად დეტერმინირებულია კონფუციანიზმისა და ბუდიზმის რელიგიურ-ეთიკური კონცეფციებით, სამეურნეო ორგანიზაციების მართვის სისტემის დასავლური მოდელის გამოყენება შეუძლებელი აღმოჩნდა, რის გამოც გაჩნდა მენეჯმენტის საკუთარი, სპეციფიკური მოდელის ჩამოყალიბების აუცილებლობა. აზიური მმართველობის სტილის თავისებურებებს შეიძლება მივაკუთვნოთ: პარტნიორობის ნდობა ერთმანეთისადმი; კომპანიის განვითარებისთვის საერთო წვლილის საჭიროების გააზრება; კადრების ნელი როტაცია; პერსონალის განათლების დონის ამაღლებისადმი სწრაფვა მუდმივი სწავლებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების საშუალებით; კომპანიის გავითარების გრძელვადიანი გეგმების სისტემის ფართო გამოყენება; კომპანიების ხელმძღვანელთა შორის არსებული ნდობაზე დაფუძნებულ ურთიერთობის საფუძველზე არსებული ფირმათაშორისი ურთიერთობები.

მენეჯმენტის აზიური მოდელის თავისებურებანი ვლინდება, მაგალითად, საქმიანი მოლაპარაკებების წარმოების მეთოდებში, როდესაც ამერიკული სტილისგან განსხვავებით, იაპონელი ბიზნესმენები, ურთიერთგაგებისა და ნდობის მიღწევის მიზნით სხვადასხვა საკითხს თავიდან განიხილავენ, ისე, რომ ნელ-ნელა უახლოვდებიან არსს, ანუ საქმიანი პრობლემების მოგვარების საკითხს. იაპონელი ბიზნესმენების ასეთი მიდგომა საქმიანი მოლაპარაკებების წარმოებისადმი ახლოა მათი არაბი კოლეგებისთვისაც. თუმცა არაბულ ქვეყნებში ამ პროცესზე სერიოზულ გავლენას ახდენს ისლამის, ქალისადმი, როგორც კაცთან შედარებით, მეორეხარისხოვანი არსებისადმი დამოკიდებულების პოზიცია. აქედან გამომდინარე, ამ ქვეყნებში, როგორც წესი ძალზედ არ ეპიტნავენათ საქმის დაჭერა საქმიან ქალბა-

ტონებთან, განსაკუთრებით, თუ ის გაუთხოვარია (ცნობილია შემთხვევები, როდესაც ევროპელ და ამერიკულ კომპანიებს მოუწიათ თავიანთი მაღალკვალიფიური თანამშრომლების გამოწვევა ისლამური ქვეყნებიდან).

მენეჯმენტის იაპონური, აზიური, ისლამური მოდელების გარდა ცნობილია ინგლისური, გერმანული და განსაკუთრებით ამერიკული მოდელები. უკანასკნელი, იაპონურთან ერთად, ითვლება ეკონომიკური სტრუქტურების მართვის ეტალონად. ამერიკული მენეჯმენტის უმნიშვნელოვანეს თავისებურებებს მიეკუთვნება: ინდივიდუალური პასუხისმგებლობა და გადაწყვეტილებების მიღების ინდივიდუალური პროცესი; ინდივიდუალური კონტროლი ხელმძღვანელობის მხრიდან; ინდივიდუალურ შედეგებზე დაფუძნებული წინსვლა და შრომის ანაზღაურება. ამის გარდა, მენეჯმენტის ამერიკული მოდელის თავისებებია შრომის შედეგების სწრაფი და ფორმალისებულები შეფასება და სამსახურში სწრაფი დანიშნულება, კონტროლის მკაფიო პროცედურების გამოყენება და ფორმალისებულები ხელმძღვანელისა და ხელქვეითის ურთიერთობებში.

ამგვარად, პერსონალის მართვის ამერიკული ფილოსოფია დაფუძნებულია კონკურენციისა და თანამშრომელთა ინდივიდუალიზმის ნახალისების ტრადიციებზე. პირველ რიგში ის ორიენტირებულია კომპანიის მიერ მოგების ნახვავზე, რომლის სიდიდეზეცაა დამოკიდებული თანამშრომლის პირადი შემოსავალი. ეკონომიკური სისტემების მართვის ამერიკული სისტემის მახასიათებლებია: ინდივიდუალიზმი, ამოცანებისა და მიზნების მკაფიო განსაზღვრა, აგრეთვე შეფასების კრიტერიუმების არჩევა, პერსონალის შრომის მაღალი ანაზღაურება, სამომხმარებლო ფასეულობების ნახალისება.

მართვის იაპონური და ამერიკული მოდელების აქ მოყვანილი თავისებებისა და თავისებურებების შედარება ცხადყოფს ამ მოდელების პრაქტიკულად დაპირისპირო თავისობრივ მახასიათებლებს. ეს განსაკუთრებით მართებულია ისეთ თავისებებებთან მიმართებაში, როგორცაა პირველი მოდელისთვის დამახასიათებელი კოლექტივიზმი, მეორე მოდელისთვის დამახასიათებელი ინდივიდუალიზმის საპირისპიროდ (თუმცა, სინამდვილეში, უფრო ღრმა ანალიზისას აღმოვაჩინეთ, რომ იაპონური მოდელის შემთხვევაში, უფრო სამართლიანი იქნებოდა იმის თქმა, რომ საუბარია არა მხოლოდ მთლიანად კოლექტივის შედეგების გათვალისწინებაზე, არამედ ცალკეული თანამშრომლის ინდივიდუალური მაჩვენებლების შეფასებაზეც, ოღონდ მხოლოდ კოლექტივის საქმიანობის მთლიანი შედეგების პრიზმაში. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ამ მოდელში გათვალისწინებულია ინდივიდუალური მაჩვენებლებიც, მაგრამ მხოლოდ მთლიანი კოლექტივის წარმატებული მუშაობის შემთხვევაში. ამასთან, კოლექტივის ეფექტური მუშაობის მაჩვენებლებს აუცილებლად პრიორიტეტული მნიშვნელობა გააჩნიათ). ასე იქცა ჯგუფური საქმიანობა ზემოთხსენებული ხარისხის ჯგუფების მუშაობის ძირითად ფორმად იაპონიის საწარმოო დაწესებულებებში. თუ 1965 წელს სულ 3700 ხარისხით მართვის პრობლემებით დაკავებული ჯგუფი იყო დარეგისტრირებული, XXI საუკუნის დასაწყისში მათი რიცხვი უკვე 2 მილიონს აღწევდა. ამასთან უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ წრეების მუშაობის პრინციპების რეალიზაცია შეესაბამება იაპონელების საზოგადოებრივ და კულტურულ ტრადიციებს. როგორც წესი, გამოყოფენ შემდეგ პრინციპებს: ნებაყოფლობითი პრინციპი (წრეში მუშაობა იმასთან უნდა დაინდოს, ვინც ამაში დაინტერესებულია), თვითგანვითარების სურვილის პრინციპი (წრის წევრებს სწავლის სურვილი უნდა გააჩნდეთ), ურთიერთსურულყოფის (წრის წევრები უნდა იფართოვებდნენ მხედველობის არეს და თანამშრომლობდნენ სხვა წრეების წევრებთან) და საყოველთაო მონაწილეობის პრინციპი (წრის მიზანია - ყველა მოსამსახურის მონაწილეობა ხარისხის მართვის პროცესში).

აშშ - სა და ევროპაში განსხვავებული ტრადიციებია. აქ ხარისხის მართვის საკითხები, მიუხედავად იაპონური გამოცდილების გაზიარების სურვილისა, მეცნიერებისა და კონსტრუქტორების პერეოგატივად რჩება. ამერიკული და იაპონური მენეჯმენტის მსგავსება კი იმაში მდგომარეობს, რომ ორივე შემთხვევაში ძირითადი ყურადღება ადამიანის ფაქტორის აქტივიზაციას, გამუდმებულ ინოვაციებს,

საქონლისა და მომსახურების დივერსიფიკაციას, მსხვილი საწარმოების კიდევ უფრო გამსხვილებასა და მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას, წარმოების ზომიერ დეცენტრალიზაციას, გრძელვადიანი, სტრატეგიული გეგმების შემუშავებასა და რეალიზებას ეთმობა.

მნიშვნელოვანია იმის დანახვა, რომ ორივე მოდელი მსგავს ამოცანებზე მუშაობს, თუმცა მრავალი სპეციალისტის აზრით, დღევანდელობაში ყველაზე კონკურენტუნარიანი მოდელი მაინც იაპონურია. თუმცა, ჯერ კიდევ, მაინც ძალიან ფართოდ გამოიყენება მენეჯმენტის ამერიკული მოდელიც. რეალურ პრაქტიკაში ეს ვლინდება ბიზნესმენების სწორხაზოვან ქმედებაში. მოლაპარაკებებზე, გადწყვეტილების შეთანხმების პროცესში, ისინი ხშირად მიმართავენ ბრძანებას. საგულისხმოა, რომ იაპონელებისგან განსხვავებით, ისინი, გრძელი შესავლების გარეშე პირდაპირ გადადიან პრობლემის არსზე. მოლაპარაკებების წარმოებისას, რომელთა მთავარ მიზანსაც შეთანხმება წარმოადგენს, ერთერთ უმთავრეს პირობას ყველა კანონისა და ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტის დაცვა წარმოადგენს და არა მოგება ან პარტნიორებს შორის თანხმობა. ამიტომ ამერიკულ დელეგაციაში ყოველთვის აუცილებლად შედიან გადწყვეტილების მიმღები სრულუფლებიანი წარმომადგენელი და იურისტი. მენეჯმენტის ამერიკული მოდელის მნიშვნელოვანი განსხვავება იაპონურისგან მისი მოკლევადიან დასაქმებაზე აქცენტირებაა, ამიტომაც ამერიკელებს ნაკლებად აქვთ ფირმისადმი ერთგულების განცდა, ე.წ. კორპორატიული პატრიოტიზმი (იაპონელებს, განსაკუთრებით სამუდამო დაქირავების პირობებში აბსოლუტურად საპირისპირო მიდგომა გააჩნიათ). შედეგად, ამერიკელებში ნორმად ითვლება სამსახურის ცვლა საშუალოდ ყოველ 8-10 წელიწადში ერთხელ და არა მარტო სამსახურის, არამედ საქმიანობის სფეროსი, საცხოვრებელი ადგილის შეცვლა, სხვა რეგიონში გადასვლა ა.შ.

ამერიკულის გარდა მნიშვნელოვან ინტერესს წარმოადგენს მენეჯმენტის გერმანული და ინგლისური მოდელების თავისებურებების შესწავლა. ყველა ამ მოდელს არაერთი საერთო, მსგავსი მახასიათებელი გააჩნია, რაც იძლევა საშუალებას, მართვის გარკვეული, ერთიანი დასავლური მოდელის არსებობის შესახებ ვილაპარაკოთ. მთლიანობაში მართვის ამ სისტემისთვის შემდეგი ნიშნებია დამახასიათებელი: ხელმძღვანელის მიერ გადწყვეტილებების ერთპიროვნული მიღება, საქმიანი და პირადი ურთიერთობების განცალკევება, თანამშრომლებში სამსახურისადმი ერთგულების არქონა. გერმანული მენეჯმენტის თავისებურებებს მიეკუთვნება: მაღალი დისციპლინა, სიახლეების დამკვიდრების და წარმოების მოდერნიზაციის უფრო ხანგრძლივი პროცესი, აგრეთვე მთლიანობაში მმართველობითი სისტემის შორსმჭვრეტელობა. რეალურ სამეურნეო პრაქტიკაში ეს თავისებურებანი შემდეგნაირად ვლინდება:

გერმანიაში, სამეურნეო პროცესების საბანკო დაფინანსება აქციონერულზე უპირატესია. ამასთან აქციონერების შეკრებებზე ბანკებს გააჩნიათ ხმის უფლება. კომპანიის მართვა ორი სტრუქტურის მეშვეობით ხორციელდება: მმართველი და სამეთვალყურეო საბჭოებს მიერ, რომლის რიცხოვნებაც რეგულირდება კანონით და შეიძლება შეცვლილ იქნას აქციონერების მიერ. ამ სტრუქტურების ფუნქციები გაყოფილია და არავის არ შეუძლია თანამდებობის შეთავსება ორივე სტრუქტურაში. მმართველობის წევრები მხოლოდ ფირმის თანამშრომლები შეიძლება იყვნენ, მაშინ, როდესაც სამეთვალყურეო საბჭოს წევრები სხვა სამეურნეო სტრუქტურის წევრებიც შეიძლება იყვნენ. მენეჯმენტის დასავლური ტიპის კიდევ ერთი მოდელის-ინგლისურის უპირატესობად ითვლება: სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-კონსტრუქტორული სამუშაოების ჩატარება, ახალი მაღალტექნოლოგიური პროდუქტის შექმნა, ახალი პროცესების დანერგვა და მათი შემდგომი მოდერნიზება, აგრეთვე წარმოების დანახარჯების შემცირებისკენ მუდმივი სწრაფვა.

საკუთარი ეკონომიკის რეფორმირებისა და განვითარებული საბაზრო ურთიერთობების ფორმირების პროცესში იაპონიის, სამხრეთ კორეის, ჩინეთის მთავრობები არ წასულან სამეურნეო საქმიანობის სრული ლიბერალიზაციის გზით, არამედ გაითვალისწინეს წარმოების აზიური მეთოდის სპეციფიკა. ამ ქვეყნებში ეს იმაში გამოიხატა, რომ საბაზრო რეფორმირების საწყის ეტაპზე სახელმწიფო ორგანოები სოციალ-ეკონომიკური გარდაქმნების მიმდინარეობას გაძლიერებულად აკონტროლებდნენ. მეტიც, საქართველოსაგან განსხვავებით, ამ ქვეყნებში დღემდე ხორციელდება კვლავწარმოების პროცესებ-

ის მაკრო დონეზე დაგეგმარება, რასაც მნიშვნელოვანწილად უკავშირებენ ამ ქვეყნებში ეკონომიკის ზრდის ტემპებს.

ამგვარად, მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ ყოველი ქვეყანა ძირითადად წარმატებულია იმ დარგებში, რომლებიც მეტად შეესაბამება მის, ისტორიულად ჩამოყალიბებულ პირობებსა და ეროვნულ ხასიათს. იტალიაში ეს მოდური ტანსაცმელი და ავეჯია, ამერიკაში - ფინანსები და შოუბიზნესი, შვეიცარიაში კი საბანკო საქმე და ფარმაცევტიკა, (შვეიცარიაში სამკურნალო ბალახების სამედიცინო სფეროში გამოყენებას ხანგრძლივი ტრადიცია გააჩნია, რაც მშვენივრად უთავსდება ჯანმრთელობაზე შვეიცარულ ზრუნვას. ამიტომაც, ბაზრის ამ სეგმენტში, შვეიცარელი მომხმარებლები საქონლის საბაზრო მიმზიდველობის დადგენის თვალსაზრისით კარგ გამოსაცდელ პოლიგონს წარმოადგენენ. სამკურნალო მცენარეების დანამატებიანი კანფეტის მწარმოებელი შვეიცარული ფირმა „რუკოლა“ მსოფლიო მასშტაბზე გავიდა და წარმოადგენს წარმატებულ მაგალითს ისეთი სეგმენტის არჩევისა, რომელიც შესანიშნავად იყენებს ეროვნულ უპირატესობებს). ამ ქვეყნებისთვის წარმოების საბაზო დარგებისა თუ სახეობების განვითარება მულტიპლიკატორის პრინციპის შესაბამისად სხვა მრავალი დარგის განვითარებისთვის მასტიმულირებელ როლსაც ასრულებს, რის გამოც, რაღაც მომენტიდან, სახალხო მეურნეობა იწყებს ფუნქციონირებას, როგორც ერთი მთლიანი კომპლექსი, ეკონომიკა კი მთლიანობაში სწრაფად და დინამიურად ვითარდება. (ამრიგად, განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ეროვნულ-ფსიქოლოგიური და ისტორიული თავისებურებების გათვალისწინება კარგად უთავსდება ეკონომიკური ბირთვის ცნობილ თეორიას.

ამასთან დაკავშირებით აღვნიშნავთ, რომ უკანასკნელ დროს, სულ უფრო დიდ ინტერესს იწვევს ეროვნული ეკონომიკის პრობლემების შესწავლა (უმაღლეს სასწავლებლებში უკვე გაჩნდა აღნიშნული დასახელების კურსები), როდესაც საზოგადოებრივი კვლავწარმოების თავისებურებების გამოვლინება ამა თუ იმ ქვეყანაში გარდაუვლად ებმის შესაბამისი ეთნოსის საარსებო გარემოს, გეორგაფიული, ისტორიული, რელიგიური, კულტურული, ფსიქოლოგიური ფაქტორების სპეციფიკას. (ამასთან დაკავშირებით, შვეიცარიელთა გამოცდილების ანალიზს თუ დავუბრუნდებით, უნდა აღვნიშნოთ, რომ, რადგან შვეიცარია საკუთარ თავში რამდენიმე კულტურას აერთიანებს, ამ ქვეყნის ფირმები იღებენ უნიკალურ შესაძლებლობებს პროდუქციაში მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების თვალსაზრისით. გასაკვირი არაა, რომ შვეიცარიის ფრანგულ ნაწილს, ისევე, როგორც ფრანგებს, სამომხმარებლო საქონლისადმი მიდრეკილება აქვთ, მაშინ, როდესაც ქვეყნის გერმანული ნაწილი მანქანათმშენებლობის ზუსტი მოწყობილობების მრავალი სახეობის დამზადებას ანიჭებს უპირატესობას და ქიმიური მიმართულების კომპანიების განთავსების ადგილს წარმოადგენს, რომლებიც გერმანელებისთვის ეროვნული განვითარების პრიორიტეტად ითვლება. რადგან კლასიკური საბაზრო თეორიები ეხება ე.წ. საშუალო ეკონომიკურ ადამიანს, (რაც ზოგადად მისაღებია ინგლისელების, გერმანელებისა და უმეტესი ევროპული ეთნოსებისთვის), ტრადიციული ლიბერალური მეთოდები რუსეთში სოციო-ეკონომიკური რეფორმირების პროცესში ხშირად არ მუშაობს, ვინაიდან აქ ძალიან ბევრი „არაეკონომიკური ადამიანი“.

როგორც ვხედავთ, ეკონომიკურ ფსიქოლოგიასთან ერთად მიზანშეწონილია ეთნოეკონომიკის გაჩენაც - ახალი სამეცნიერო მიმდინარეობის, რომლის ფარგლებშიც ვლინდება სოციო-ეკონომიკური და ეთნიკური პროცესების ურთიერთზემოქმედების საერთო კანონები და განისაზღვრება აგრეთვე სოციო-ეკონომიკური ქცევის ეროვნული თავისებურებები (მათ შორის საბაზრო ადაპტაციის) და ყოველი ეთნოსის იმ ქვეყნის საზოგადოებრივი კვლავწარმოება ეფექტურობასთან ურთიერთკავშირები, რომელშიც ეს ეთნოსი ცხოვრობს. (აქვე შევნიშნავთ, რომ შესაძლოა ტერმინი „ეთნოეკონომიკა“ არ არის საუკეთესო, მაგრამ სამეცნიერო მიმართულების დასახელების საკითხი უფრო ფილოლოგიური ხასიათის პრობლემაა). გასაგებია, რომ ეთნოეკონომიკა მჭიდროდაა დაკავშირებული რიგ სხვა სამეცნიერო დისციპლინასთან, როგორცაა ისტორია, ეთნოგრაფია, ეკონომიკური ფსიქოლოგია, ეროვნული ეკონომიკა. და მაინც, ეთნოეკონომიკას გააჩნია კვლევის საკუთარი საგანი, რომელიც განსხვავებულია სხვა სამეცნიერო დისციპლინების, მათ შორის მასთანვე მჭიდროდ დაკავშირებულ დისცი-

პლინათა, კვლევის ობიექტებისაგან. ამიტომაც ეთნოეკონომიკას აქვს უფლება იარსებოს, როგორც დამოუკიდებელმა სამეცნიერო მიმართულებამ, რომლის განვითარებასაც სერიოზული გავლენის მოხდენა შეუძლია მრავალი თეორიის განვითარებაზე (მაგალითად ღირებულების თეორია, მარგინალიზმი ა.შ.). სავსებით შესაძლებელია, რომ აზრი ჰქონდეს ამგვარად განისაზღვროს ისეთი სამეცნიერო დისციპლინების კვლევის არეალი, როგორებიცაა ეთნოსოციოლოგია, ეთნოეკოლოგია, ეთნოტექნოლოგია და სხვა. ამასთანავე ეთნოეკონომიკის უმნიშვნელოვანეს და უაქტუალურეს მიმართულებად უნდა გამოვყოთ ის, რომლის ფარგლებშიც შეისწავლება ეთნიკური და ეკონომიკის რეფორმირების, სხვადასხვა ეთნოსის საბაზრო ადაპტაციის პროცესების ურთიერკავშირის პრობლემები (ეს არა მარტო საქართველოსთვისაა აქტუალური, არამედ ბევრი პოსტსოციალისტური ქვეყნისთვის), რამაც უნდა გაზარდოს ტრანსფორმაციული საბაზრო გარდაქმნების ეფექტურობა და ხელი შეუწყოს ქვეყნისა და მისი რეგიონების სოციო-ეკონომიკური განვითარების ოპტიმალური სტრატეგიის გამოვლენას.

რადგანაც გაშუალებულ, ეკონომიურ ქცევაზე არსებით გავლენას ახდენს სხვადასხვა ეთნოსის იდეოლოგიის, კულტურის, რელიგიის, ფსიქოლოგიის თავისებურებანი, ვფიქრობთ, რომ აზრი აქვს, განვახორციელოთ მარგინალისტური კონცეფციის ძირითადი მოცემულობების ჭეშმარიტობის საკითხის კვლევა, ეკონომიკურ სფეროში ეთნიკური ქცევის სპეციფიკის გათვალისწინებით. ამასთანავე, ასეთი სახის კვლევის ჩატარებისას, ეთნიკური თავისებურებების გარდა სხვა პირობები და ფაქტორებიც უნდა გავითვალისწინოთ. კერძოდ, ის ფაქტი, რომ როგორც ცალკე აღებული ინდივიდის, ასევე მთელი ეთნოსის ქცევაც დამოკიდებულია კონკრეტულ სოციო-ეკონომიკურ პირობებზე, ისეთებზე, როგორებიცაა ეკონომიკის კრიზისისა თუ აღმავლობის ფაზა, საზოგადოების გენდერულ-ასაკობრივი სტრუქტურა, (პირველ რიგში კი საპენსიო ასაკისა და ახალგაზრდების ხვედრითი წილი), ავადმყოფების, მათ შორის ფსიქიკურად დაავადებულთა წილის გამოვლენა. ამიტომ მარგინალისტური თეორიის ზოგიერთი დასკვნისა და შედეგის ვერიტაბელობაზე უმნიშვნელოვანესი გავლენა შეძლება მოახდინოს არა მხოლოდ ეთნოფსიქოლოგიური, არამედ სოციო-ეკონომიკური ფაქტორებისა და პირობების გათვალისწინებამ.

ლიტერატურა/REFERENCES

[1] არჩვაძე ი., ქურხულილ., ეკონომიკური ფსიქოლოგია. თბ., მერიდიანი, 2010;

[2] ბარათაშვილი ე., ჯოლია გ, ბულია ლ., კომპრატივისტული მენეჯმენტი. ჟურნალი ეკონომიკა, 10, 2008;

[3] ბარათაშვილი ე., მენეჯმენტის სამეცნიერო კვლევისა და საგნის სწავლების კონცეფცია, ჟურნალი „საქართველოს ეკონომიკა“, 9, 2019;

[4] ბარათაშვილი ე., მარიდაშვილი მ., მახარაშვილი ი., კვამბერიძე თ., ლამბაშიძე თ., ზარანდია ჯ., შედარებითი მენეჯმენტი და კლასტერიზაცია, თბილისი, 2016;

[5] ბარათაშვილი ე., მარიდაშვილი მ., მახარაშვილი ი., მენეჯმენტის პარადიგმები და მათი მონაცვლეობა. ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა“, 4(34), 2014;

[6] FP5-HUMAN POTENTIAL - Programme for research, technological development and demonstration on “Improving the human research potential and the socio-economic knowledge base” (1998-2002)

[7] Eddy S. W. Ng & Rosalie L. Tung. Ethno-cultural diversity and organizational effectiveness: a field study, 2011. The International Journal of Human Resource Management Volume 9, 1998 - Issue 6.

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

ევგენი კოვტუნი,

მსოფლიო ეკონომიკისა და
საერთაშორისო ეკონომიკური
ურთიერთობების
დეპარტამენტის კურსდამთავრებული,
საერთაშორისო ურთიერთობების
ინსტიტუტი, ტარას შევჩენკოს კიევის
ეროვნული უნივერსიტეტი, უკრაინა
yevgeny-k@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-2920-9575

რიტა ზაბლოცკაია

ეკონომიკის დოქტორი, მსოფლიო
ეკონომიკისა და საერთაშორისო
ეკონომიკური ურთიერთობების
დეპარტამენტის პროფესორი,
საერთაშორისო ურთიერთობების
ინსტიტუტი, ტარას შევჩენკო კიევის
ეროვნული უნივერსიტეტი.
E-mail: mev.zro@clouds.iir.edu.ua

*შემოსულია რედაქციაში:
დეკემბერი 2019
რეცენზირებულია:
დეკემბერი 2019*

EVGENY KOVTUN,

Graduate student, Department of World
Economy and International
Economic Relations, Institute of International
Relations,
Taras Shevchenko National
University of Kyiv, Ukraine
yevgeny-k@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-2920-9575

RITA ZABLOTSKAYA,

Doctor of Economics, professor of the
Department of World Economy and
International Economic Relations,
Institute of International Relations, Taras
Shevchenko National University of Kyiv.
E-mail: mev.zro@clouds.iir.edu.ua

უკრაინული კომპანიების ინტეგრაცია საინჟინრო მომსახურების გლობალურ ბაზარზე

INTEGRATION OF UKRAINIAN COMPANIES IN THE GLOBAL MARKET OF ENGINEERING SERVICES

ანოტაცია. სტატიაში განხილულია უკრაინული კომპანიების გლობალურ ბაზრებზე დივერსიფიკაციის საკითხები საინჟინრო მომსახურების სფეროში, მათი ფუნქციონირების თავისებურებებზე, შესაძლო კონკურენტუნარიან უპირატესობათა ფორმირებაზე და კომპანიების განვითარების ინოვაციურ ბაზაზე.

სტატიაში ასახულია კომპანიების საინჟინრო მომსახურებების ბაზარზე კომპანიების მონაწილეობის ძირითადი პრინციპები, გამოქვეყნებულია ძირითადი მოთხოვნები და ასახულია უკრაინული საინჟინრო კომპანიების ძირითადი პრობლემები და ასევე გამოვლენილია უკრაინის საინჟინრო ბაზრის არსი და მისი განსხვავება ევროპისა და აშშ-ის საინჟინრო მომსახურებების ბაზრისგან. აღწერილია უკრაინული კომპანიების დივერსიფიკაციის მიმართულებები გლობალურ ბაზარზე შესვლის მიზნით, გაანალიზებულია ფაქტორები და პრობლემები, რომლებიც უარყოფითად ან დადებითად მოქმედებს ამ პოლიტიკის განხორციელებაზე. უმსხვილესი საინჟინრო თრ-ის გამოცდილების მოკლე შინაარსის საფუძველზე გამოვლენილი იქნა ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ გლობალურ ბაზრებზე შესასვლელი უკრაინული კომპანიების კონკურენტუნარიანობას.

საკვანძო სიტყვები: საინჟინრო კომპანიები, თრ, დივერსიფიკაცია, შერწყმა და შესყიდვები, აუტსორსინგი, საინჟინრო მომსახურების გლობალური ბაზარი

ABSTRACT. This article discusses the issues of diversification into the global markets of Ukrainian companies in the field of engineering services, the features of their functioning, the formation of possible competitive advantages and an innovative base for the development of companies.

The article reveals the basic principles of participation of companies in the engineering services market, discloses the basic requirements and reflects the main problems of Ukrainian engineering companies, and also reveals the essence of the Ukrainian engineering market and its difference from the European and US engineering services market. The directions of diversification of Ukrainian companies for entering the global market are described, factors and problems that negatively or positively affect the implementation of this policy are analyzed. Based on a summary of the experience of the largest engineering TNCs, the main factors that determine the competitive advantages of Ukrainian companies entering global markets were identified.

Keywords: engineering companies, TNCs, diversification, mergers and acquisitions, outsourcing, the global market for engineering services

Received:

December 2019

Accepted:

December, 2019

JEL CLASSIFICATION: M21.

ЦЕЛЮ СТАТЬИ является анализ международных рынков инжиниринговых услуг сквозь призму исследования рынка инжиниринговых услуг Украины. Также, целью данной статьи является определение: (1) основных преимуществ формирования политики диверсификации украинских инжиниринговых компаний при выходе на международные рынки, факторов и проблем, влияющих на реализацию дальнейшей политики; (2) анализ ситуации украинского

рынка инжиниринговых услуг, особенности его функционирования, формирования информационного подхода украинских и иностранных инжиниринговых компаний в контексте политики диверсификации.

АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ЦЕННОСТЬ, ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ: В настоящее время инжиниринг является областью человеческой интеллектуальной деятельности, это процесс, задачей которого является проектирование, создание, использование, поддержка, переработка и/или уточнение концепции, модели, продукта, процесса, системы или технологии для решения конкретных экономических задач. Таким образом, актуальным направлением для изучения становится рынок инжиниринговых услуг, или рынок инженерно-консультационных услуг. В силу того, что в рамках такого рынка функционируют технические исследования и услуги, связанные с подготовкой производственного процесса, а также общее техническое содействие, обеспечивающее оптимальный процесс производства на объектах, включая консультации и авторский надзор за спроектированными конструкциями, зданиями, сооружениями, оборудованием, и т.д., консультации экономического и финансового характера и пр., такой рынок имеет свой развивающийся объём услуг, который особенно актуален для изучения в рамках глобального рынка инжиниринговых услуг, также как и в рамках рынка инжиниринговых услуг Украины.

Сегодня в Украине идёт активная перестройка всех экономических и социальных процессов и систем, в рамках базиса экономики страны лежит многоотраслевая промышленность, сельское хозяйство и сфера услуг. Проблемы развития национальной экономики Украины с момента выхода страны из СНГ и выбора европейского экономического подхода, являются довольно сложными. Хаотичное реформирование отношений в области инноваций, активные шаги по выбору векторов внешнеэкономической интеграционной политики взаимодействия, сложные взаимоотношения с международными регулирующими структурами накладывает некоторый отпечаток на все функционирующие рынки услуг в стране, и рынок инжиниринговых услуг не является исключением. Именно это делает тему исследования инжиниринговых услуг особенно актуальной.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ, АНАЛИЗ ПОСЛЕДНИХ ИССЛЕДОВАНИЙ:

При анализе состояния и тенденций развития украинского рынка инжиниринговых услуг использован метод описания, характеристики, и обобщения. В рамках обоснования сравнительных преимуществ Украины в сфере торговли инжиниринговыми услугами использованы методы изучения статистических данных, литературы и обобщения. При проведении сравнительного анализ рынка инжиниринговых услуг Украины со странами СНГ, Европы и США использован метод обобщения, описания, характеристики и прогноза.

Задачи исследования:

1. Выявить состояние и тенденции развития украинского рынка инжиниринговых услуг.
2. Охарактеризовать модель сравнительных преимуществ Украины в сфере торговли инжиниринговыми услугами
3. Провести сравнительный анализ рынка инжиниринговых услуг Украины со странами СНГ, Европы и США.

Предмет исследования – особенности международных рынков инжиниринговых услуг.

Объект исследования – состояние и перспективы рынка инжиниринговых услуг в Украине.

Теоретической базой исследования послужили труды отечественных и зарубежных теоретиков и практиков в области темы исследования инжиниринга, а именно «Mental determinants of development of the national

economy of Ukraine» (Honta S.V.), Ярощук А.А. «Конъюнктура мирового рынка инженерно-технических услуг и перспективы развития инжиниринговых центров в Украине», Николенко П.И. «Инвестиции в инжиниринг как драйвер роста экономики», Кравченко О. О. «Інноваційний розвиток та структурні зміни в економіці», Миннекаева А. Р. «Особенности формирования южнокорейских финансово-промышленных групп», Борисова Д. Д., Кысина П. И., Анохина М. Е. «Особенности развития японской модели управления «кейрецу» и южнокорейской «Чеболь» и другие авторы. В работе также использованы источники сети интернет.

ОСНОВНОЙ МАТЕРИАЛ СТАТЬИ:

На сегодняшний день высокими темпами меняется структура рынка инжиниринговых услуг, эволюционируют новые рынки, выстраивая новую структуру разделения труда. Становится важной сама автоматизация процессов, сращивания инжиниринг и производство, увеличивая концентрацию прибыли в сфере диджитализации и IT-инжиниринга. Рынок инжиниринговых услуг характеризуется ростом аутсорсинга, что связано с возможностями новых распределений интеллектуальных средств реализации инжиниринговых проектов. В условиях интеграции Украины в мировое экономическое сообщество вопросы, связанные с диверсификацией услуг в сфере инжиниринга, приобрели большое значение для отечественных предприятий. Появились проблемы с переориентацией предприятий на новый тип экономических систем, а также возникла необходимость повышения конкурентоспособности и управления бизнес-процессами с использованием передовых технологий. До сих пор в Украине, как и в других постсоветских странах, доминирующей формой инжиниринговых центров были внутренние подразделения, такие как проектные институты. Но учитывая, что дифференциация рынка со временем начала только увеличиваться, принципиально важным становится появление «отформатированных» под международные стандарты инжиниринговых центров [1]. Важно выделить некоторые актуальные направления развития рынка инжиниринговых услуг в Украине. среди них:

1. **Инвестирование в развитие инжиниринга и инжиниринговой инфраструктуры**, что является одним из основных драйверов стимулирования темпов роста экономики Украины [2]. Должны быть структурированы и утверждены новые национальные стандарты в сфере инжиниринга, также должны создаваться и постоянно модернизироваться инжиниринговые центры на базе высших учебных заведений, в рамках поддержки малого и среднего предпринимательства должны создаваться региональные инжиниринговые центры, должна предоставляться поддержка инжиниринговых центров на базе частных компаний. Конечно, решение всех поставленных правительством задач усугубляется наличием ряда проблем в данной сфере и не является одноразовым действием, а требует комплексного подхода. Однако потенциал развития инжиниринга в Украине, безусловно, присутствует.
2. **Налаживание эффективного межотраслевого обмена инновациями** в рамках производственного комплекса и принятие во внимание, что именно такой обмен обеспечивает более 60% реализованных прикладных технологий в развитых странах мира. Необходимость отслеживать мировую научно-техническую мысль, внедрять тенденции в области новейших технологий, предусматривать как близкие, так и более отдаленные тенденции в инновационном процессе – это, в первую очередь, дело самих участников в сфере инжиниринговой деятельности, чем государства [3]. Однако большинство мелких и средних предприятий сделать это не в состоянии, поэтому задачей государства является мониторинг и прогнозирование научно-технического развития, чтобы способствовать выбору верного инновационного курса развития инжиниринга.
3. **Ориентация на экспорт и внедрение новых технологий**, развитие экспортного потенциала и поддержку развития высокотехнологичных центров промышленного инжиниринга. Для возрождения новых технологий украинской промышленности необходимо осуществлять интенсификацию действий в следующих направлениях: внедрение IT-технологий в инжиниринге, Market & User Education (пользовательский рынок образования на базе интернет-коммуникаций), инициирование и развитие промышленных хай-тек кластеров. Также необходимо менять культуру взаимодействия на рынке инжиниринга – инновации че-

рез коммуникации-диалог-сотрудничество. Новые достижения ИТ-технологий открывают перед автоматизацией в области инжиниринга новые горизонты. Новые возможности мониторинга и обработки данных появляются благодаря разумным сенсорам, беспроводных технологий и тотальной интернетизации, облачных технологий, таких как Big Data. Массовое внедрение технологий 4.0 – это то, что может остановить тренд деиндустриализации страны и придать мощный импульс украинской промышленности в сфере инжиниринга и производства с высокой добавленной стоимостью. Речь идет о развитии своих технологий, непосредственно связанных с рынком информационных услуг и ИТП. На данный момент технологии ввозятся из-за границы, но развитие своих технологий на базе ввозимых – это очень важный аспект. Здесь может быть весьма примечательный опыт Южной Кореи, например, Чеболи [4] (это конгломерат, всеми компаниями которого управляет основной акционер и его семья), возникшие в Южной Корее в конце Корейской войны и существующие до сих пор [5]. На весь мир известны около тридцати Чеболей, их основные экономические показатели объявляются ежегодно. Так известно, что в 1998 году все вместе они составляли около 46% всех продаж в Южной Корее в промышленной отрасли. По итогам 2011 года они занимали доли 5 и 20 крупнейших групп в производстве ВВП, и составили соответственно 55,7 % и 85,2 % [6].

4. **Модель диверсификации компаний Украины.** Сегодня мир оказался на пороге нового передела, но не военно-политического, а экономического, где главными игроками будут уже не государства и даже не блоки государств, а корпорации крупнейших промышленно развитых стран. Ставками же будут новые рынки, новые технологии и сверхприбыли. Конкуренция в рыночных условиях является движущей силой общего социально-экономического развития, однако экономического роста достигают лишь те страны, чьи субъекты хозяйствования способны опережать конкурентов в борьбе за рынки, целенаправленно изменять свой ресурсный потенциал в соответствии с требованиями времени и тенденциями рынка принимать непосредственное участие не только в удовлетворении имеющихся, но и в проактивном формировании новых нужд клиентов и потребителей, учитывая собственные инновационные возможности. Именно конкуренция заставляет предприятия совершенствовать методы и внедрять инструменты управления хозяйственной деятельностью для того, чтобы повысить их эффективность [7].

Сейчас ведущую роль в глобальных процессах играют ТНК США, по характеру и масштабам торгово-инвестиционной экспансии опережающие промышленные и финансовые компании других стран. Но этот разрыв постепенно сокращается за счет усиления позиций ТНК государств Западной Европы и Японии, а также появления транснациональных корпораций развивающихся стран [8]. Учитывая опыт ведущих стран и свои национальные особенности, украинским компаниям в сфере инжиниринга необходимо четко придерживаться стратегии диверсификации, чтобы успешно конкурировать на глобальном рынке инжиниринговых услуг. Для достижения успеха на мировых рынках, наиважнейшим является создание инжиниринговых центров компетенций, что позволит уменьшить зависимость Украины от иностранной экспертизы, а также проведение профессиональных форумов международного уровня и адаптации ноу-хау к специфическим условиям Украины именно местными инжиниринговыми компаниями. Важным фактором также является модернизация системы профессионального образования, регулирования и адаптации к мировым стандартам нормативно-правовой базы, и повышения качества инжиниринговых услуг путем привлечения специалистов определенных отраслей науки и промышленности [1].

Поскольку Украина считается развивающейся страной, в дальнейшей перспективе должна совершенствоваться система обучения специалистов в соответствии с новыми направлениями в деятельности инжиниринговых фирм. Также нужно уделять большое внимание подготовке специалистов по внедрению инноваций, которые должны уметь быстро адаптироваться к непрерывно меняющейся экономике и рынка. Чубатюк Ю., Некипелов И. в своем издании «Проблемы и перспективы развития инжиниринга в Украине» отмечают, что «выбор экономического развития для инжиниринговых проектов в современных условиях рынка требует привлечения

и использования большого количества информационных данных, которые включают архитектурно-конструктивные, технологические, технические и экономические решения. Так как инжиниринговые услуги является основной составляющей инновационной деятельности, реализация политики внедрения инноваций в стране требует дальнейшего развития, поскольку на сегодня их уровень в Украине значительно ниже чем мировой уровень развития инжиниринга. По сравнению с США и европейскими странами, в которых становление инжиниринга началось еще в середине 19-го века, в Украине данный вид деятельности только зарождается и сводится в основном к услугам, связанным с подготовкой и / или управлением строительных процессов» [16].

Профессор Украинского Государственного Химико-Технологического Университета Вильям Задорский в своей работе «Проблемы инженерного образования в Украине» отмечает, что «необходимыми оказались те специалисты, которые не только знают, но и, в первую очередь, умеют генерировать новые знания, находить новые креативные решения. В связи с этим требуется провести не только «косметические» реформы, но и коснуться глубинных основ образования и науки и их синергетического объединения с производством. Прежде всего, нужно определить почему и как следует учить будущего специалиста в современном мире острой конкуренции. Оказалось необходимым пройти не только путь реальной интеграции науки, образования и производства, но и преодолеть в процессе обучения всю или почти всю иерархическую лестницу роста сознания в процессе его взросления [17].

Иностраный инжиниринг имеет коренное отличие от отечественного в подходах к выполнению работ при предоставлении инжиниринговых услуг. В практике экономически развитых стран большее количество инжиниринговых проектов выполняется при активном сотрудничестве инжиниринговых фирм и заказчиков инжиниринговых услуг. Интересно, что заказчики инжиниринговых услуг имеют возможность требовать замены персонала исполнителя, а также изменения условий осуществления работ. Вместе с тем, Украине в этой сфере присуще совсем другой уровень сотрудничества между заказчиками и отечественными инжиниринговыми организациями. Чаще всего заказчики дают задание, через определенный промежуток времени получают от исполнителя результат и оплачивают труд. То есть, в основном заказчики не вмешиваются в работу исполнителей при осуществлении инжиниринговых проектов. В Украине, также уровень активности инжиниринговых компаний является достаточно низким, в тендерах на крупные проекты участвуют в большинстве ТНК, а проектные решения в основном принимаются без соответствующего технико-экономического обоснования.

Также А. Кравченко в своей работе «Особенности управления на рынке инжиниринговых услуг в Украине» [18] выделяет основные причины возникновения проблем в развитии современного рынка инжиниринговых услуг в промышленности Украины:

1. Недостаточная востребованность комплексных услуг инжиниринга в Украине, а также ошибочность в средствах реализации инициатив – на примере западных инжиниринговых компаний украинские собственники и топ-менеджеры наблюдали существенные стратегические выгоды инжиниринга. Они подходили к его организации с позиции стандартной процедуры начала нового проекта, но существенная удаленность во времени инициации проектов и самых результатов инжиниринга, отдаляла сам факт получения выгоды и ставила владельцев перед выбором: самостоятельное развитие инжиниринговых услуг, как малого бизнеса, с риском навсегда остаться маленьким предприятием, или стать заложником инвестора и находить с ним компромиссные решения по дальнейшему развитию. Оба варианта не были на 100% приемлемыми для развития инжиниринга в Украине.
2. Неопределенность принципов государственной политики страны в инновационной сфере по функционированию рынка инноваций и технологий, формирования инновационной культуры, а также отсутствие системного подхода к определению приоритетов государственной политики в инновационной сфере, государственного заказа на инновационную и инжиниринговую продукцию и др.
3. В Украине пока не создана система собственного лицензирования специалистов, которая практикуется во всем мире. Лицензия – как разрешение на ведение определенного вида деятельности, которая выдается

специально уполномоченным органом. В дальнейшей перспективе в Украине, как и в развитых странах Европы и США, должна совершенствоваться система обучения специалистов в соответствии с новыми направлениями в деятельности инжиниринговых фирм. Так организации и предприятия систематически проводят отбор изобретений и других научно-технических достижений для продажи на них лицензий на всех стадиях планирования и проведения НИР (научно-исследовательской работы), ОКР (опытно-конструкторской работы) и промышленного освоения разработок. Так, все изобретения, патентуется за рубежом с целью продажи лицензий, а также другие научно-технические достижения, как правило, включаются министерствами в проекты годовых или перспективных планов развития народного хозяйства и планы отраслей. Планируются также ежегодные поступления от продажи лицензий по министерствам и закупка зарубежных лицензий. Требования, предъявляемые к предмету лицензии: высокая технико-экономическая эффективность, промышленное внедрение, состояние патентной защиты и патентная чистота, возможность демонстрации иностранным фирмам. Одним из основных условий успешной продажи лицензий является технико-экономические преимущества по сравнению с лучшими известными зарубежными достижениями, определяющие в значительной степени коммерческую ценность лицензии. Одновременно с отбором объектов лицензий и инжиниринга необходимо определять возможность экспорта отдельных видов продукции (машин, оборудования, материалов, оснастки и др.), а также предоставление покупателю различной технической помощи. Проверке на патентную чистоту подлежат все виды лицензий, которые продаются в иностранные государства, в том числе: лицензии на «ноу-хау» и другие научно-технические достижения, которые не защищены за рубежом патентами украинских организаций (беспатентными лицензиями); лицензии на изобретения, модели, промышленные образцы, защищенные за рубежом патентами украинских организаций (патентные лицензии); лицензии на защищенные за рубежом изобретения (модели, промышленные образцы) вместе с незащищенными патентами научно-техническими достижениями («ноу-хау»), услугами типа «инжиниринг» и другой помощи, такой как смешанные лицензии или «лицензионный комплект». Так, серьезное внимание должно уделяться подготовке специалистов по внедрению инноваций. Они должны уметь быстро адаптироваться к условиям экономики и конъюнктуры современного рынка инжиниринговых услуг.

4. Отсутствие серьезного опыта осуществления технико-экономического сотрудничества с зарубежными контрагентами и его использования предприятиями инжиниринга с целью эффективного развития. Корни этой проблемы уходят в прошлое и связанные с ориентацией научно-исследовательских и промышленных предприятий на выполнение государственных заказов и отсутствием возможности самостоятельного определения направления развития. В связи с тем, что методологические разработки в этой сфере практически отсутствуют, предприятия сталкиваются с различными трудностями в ходе модернизации в рамках технико-экономического и международного инжиниринга. Промышленные предприятия сталкиваются с проблемами обработки, подготовки и подписания контрактов на выполнение операций по осуществлению международного инжиниринга, расчета стоимости инжиниринговых услуг. Впоследствии западные компании начали локализоваться, крупные холдинги стали объявлять долгосрочные программы развития. Это всё произошло намного раньше, чем на рынке Украины образовался какой-либо видимый рынок инжиниринговых услуг. Именно поэтому так сложно конкурировать с западными инжиниринговыми фирмами, которые представляют собой крупные транснациональные холдинги.

Сильными сторонами украинского инжиниринга являются: мощный потенциал (производственные активы, ресурсы, разработки, и т.д.); значительное отраслевое присутствие (наличие предложений почти в каждой отрасли); высокая общая репутация украинских инженеров в мире, в некоторых случаях – благодаря имиджу продвинутого украинского сектора IT-инжиниринга; значительный опыт экспорта инжиниринговых услуг в разных странах; достаточное присутствие украинских инжиниринговых компаний в странах СНГ.

Слабыми сторонами рынка инжиниринговых услуг в Украине считается то, что ведущие специалисты отрасли отмечают нехватку средств и ресурсов на организацию экспорта инжиниринговых услуг, отсутствие стратегий экспорта и профессионального маркетинга, в частности в области мониторинга возможностей на рынке, в большинстве случаев слабой адаптированности предложения требованиям высоко конкурентных рынков, разрозненность и отсутствие любого отраслевого взаимодействия (обмена опытом, использование возможностей международных брендов, присутствующих в Украине, и т.п.), недостаточные компетенции касательно уровня услуг частных экспортных агентств и т.д.

Успешная реализация стратегии диверсификации предоставит предприятиям Украины возможность расширить границы своего присутствия на различных иностранных рынках, проникая и в другие сферы деятельности и услуг, обеспечить рост доходов и прибыли, минимизировать риски хозяйственной деятельности, достичь большей мобильности в реагировании на рыночные вызовы и риски, тем самым усиливая свою конкурентоспособность не только на внутренних, но и на внешних мировых рынках. Однако, для полноценного использования потенциала диверсификации в усилении конкурентоспособности предприятий Украины необходимо в систему управления ввести те инструменты, которые повысят эффективность реализации выбранной стратегии, увеличивая силу конкурентных преимуществ предприятий в планируемой перспективе.

Для определения возможностей инжиниринговых предприятий Украины, чтобы укреплять свою конкурентоспособность важно правильно идентифицировать детерминанты выбора конкурентных стратегий и основные виды специфических ресурсов, необходимых для их успешной реализации диверсификации. Чтобы обеспечить международную конкурентоспособность, конкурентные преимущества инжиниринговых предприятий должны формироваться преимущественно на достижении инновационной монополии на целевых рынках. Это можно достичь следующим образом:

1. Во-первых, инжиниринговые компании Украины могут создать конкуренцию другим инжиниринговым компаниям по цене и качеству услуг. Если по цене украинские компании с уверенностью смогут конкурировать с международными ТНК, то по уровню качества услуг рынок еще требует неуклонного развития украинского инжиниринга. Также, украинские инжиниринговые компании вполне могут конкурировать набрав объем услуг. Единственное условие при этом – нужны инвестиции, готовые работать кадры, так как Украина имеет очень большие нематериальные активы.
2. Во-вторых, например, украинская компания становится одним из инвестированных из-за рубежа предприятий. В рамках своего опыта компания должна набрать ряд конкурентных преимуществ, таких как: цена, сроки, специалисты.
3. Выход на новые международные рынки должен идти как в секторе бизнес-бизнес, так и в секторе бизнес-клиент. Маркетинговая стратегия сеть интернета, политика борьбы с интернет-вирусами, реклама, популярные социальные сети, и т.д.
4. Аутсорсинг услуг колл-центров в режиме 24/7/365 (например, Teleperformance Ukraine – один из крупнейших аутсорсинговых контактных центров мира, представленный на украинском рынке с 2009 года, и располагает площадками в Киеве и Черкассах, и других регионах страны). Это позволит создать новую потребительскую ценность, и открыть на этой основе новые направления деятельности, где можно будет реализовать стратегию диверсифицированного роста отечественных предприятий в глобальной экономической среде [19].

Существует ряд существенных различий функционирования инжиниринговых компаний Украины и компаний рынка СНГ от других зарубежных стран. В первую очередь это обусловлено тем, что в Украине остался огромный промышленный потенциал со времен советской эпохи, причем этот потенциал остался во всех отраслях промышленности. Все существующие предприятия по своим мощностям способны конкурировать с крупнейшими инжиниринговыми ТНК. В дополнение к этому, в Украине также оперируют большинство международных инжиниринговых ТНК. Так согласно Всемирного рейтинга List of World Top Engineering Com-

panies by Market Capitalization топ 10 инжиниринговых компаний мира представлен в 2019 году следующим образом [9]:

1. Honeywell international Inc
2. Siemens AG
3. General electric company
4. Air liquide
5. ABB LTD
6. Roper technologies inc
7. Bilfinger Tebodin
8. Hitachi, LTD
9. Drees & Sommer
10. Samsung C&T

Так, на рынке Украины ведет бизнес компания «Сименс Украина» – дочернее предприятие концерна Siemens AG, которая является одной из ведущих технологических компаний Украины. Компания поставляет оборудование, технологии и комплексные решения для ключевых отраслей украинской экономики: промышленности, энергетики, транспорта и здравоохранения. Компания Siemens AG активно ведет бизнес на рынке СНГ и совместно с армянской компанией ЗАО «Рединет» реализует в Армении проект внедрения новой системы автоматического управления и сбора данных SCADA (Supervisory Control And Data Acquisition) [10]. Также, Siemens AG активно функционирует в Грузии, внедряя, например, технологии цифровизации на второй линии Тбилисского метрополитена и других инфраструктурных проектах Грузии [11]. Рассмотрим также функционирование других крупных инжиниринговых компаний на рынке Украины и других зарубежных стран, их сходства и различия.

ПИИ «Билфингер Тебодин Украина» – консалтинговая и инжиниринговая компания, оперирующая на украинском рынке с 1993 года, является дочерним предприятием голландской компании Tebodin Consultants & Engineers B.V, которая была частью Royal Bm Group – одной из крупнейших строительных холдингов в Европе. С 2013 года Tebodin входит в состав группы компаний Bilfinger SE. Учитывая рынок Украины, в рамках которого действует компания, существует некоторая неустойчивость и проблемы, которые создают ряд трудностей для функционирования компании. Существует множество отзывов на деятельность компании в сети Интернет, которые, в первую очередь, формируют фокус на кадровом потенциале [12] В Украине компания представлена тремя офисами: в Киеве – 90 специалистов, Львове – 45 специалистов и Харькове – 15 специалистов [12].

Еще одна большая немецкая инжиниринговая компания Drees & Sommer [13] также работает на международном уровне. В Украине Drees & Sommer Ukraine находится в Киеве. Кроме того, компания имеет офисы в Европе, США, Азии и других странах. Главный офис компании находится в Германии в Штутгарте. Компания внедряет на рынке Украины международные стандарты в области оказания услуг в сфере инжиниринга. Вместе с тем, как в Украине, так и в странах СНГ компания сталкивается с проблемами нормативной базы и кадрового потенциала.

Сложность заключается не только в соответствии стандартов нормативной базы, но и с самой трактовкой инжиниринга в экономике страны. Предметом соглашения крупных компаний рынка инжиниринга может быть весь комплекс услуг, связанных с проектированием и строительством объекта, такой как EPCM контракт (от технико-экономического исследования и обоснования к строительству и к вводу-пуску объекта в эксплуатацию), или только одна или несколько стадий этого комплекса услуг. Крупные компании, которые предоставляют инжиниринговые услуги в странах с развитой экономикой, имеют очень мощный творческий и научно-технический потенциал, а также они способны выполнять инжиниринговые проекты «под ключ». Зарубежные инжиниринговые фирмы располагают сложившейся и достаточно сильной информационной

базой по поставщикам технологий и оборудования, на высоком уровне готовят проектное финансирование и реализацию всех необходимых работ в рамках инжиниринга, имеют самое современное специализированное программное обеспечение, осуществляют при необходимости быстрое формирование проектных групп, занимающихся постоянным мониторингом каждой стадии реализации проекта. В Украине не все субъекты предпринимательской деятельности, которые называют себя инжиниринговыми компаниями, реально таковыми являются. Значительная их часть специализируются только на предоставлении отдельных видов услуг, входящих в состав инжиниринга [14].

Перспективами дальнейших исследований в направлении развития диверсификации инжиниринговых услуг должна быть разработка методических подходов к сущности инжиниринга в деятельности предприятий национальной экономики, и разработка методологии управления инжиниринговым бизнесом на основе опыта ведущих зарубежных корпораций [15]. Проведем сравнение рынка инжиниринговых услуг Украины с рынками развитых стран. В рамках развитых стран можно выделить следующие тенденции:

1. Стремление к внешнеэкономической экспансии крупных ТНК, использующих свое имя и репутационную экспертизу, как одно из главных преимуществ и средств проникновения в экономику других стран;
2. Усиливающаяся конкуренция на международном рынке инжиниринговых услуг, заставляет инжиниринговые фирмы искать новые направления в своей инновационной деятельности;
3. Возрастает практика использования низкзатратных аутсорсинговых инжиниринговых центров в развивающихся странах, прежде всего в Индии и других странах Юго-Восточной Азии;
4. Инжиниринговые фирмы становятся еще большими и глобальными по характеру своей деятельности, ввиду того как идет и усиливается процесс слияний и поглощений;
5. Выделяется определенная тенденция диверсификации деятельности ТНК за пределы своих традиционных видов инжиниринговых услуг.

Таким образом важно отметить, что в современных экономических условиях формирования глобальной конкурентоспособной и высокотехнологичной сферы инжиниринга, диверсификация своих инжиниринговых услуг является приоритетным направлением Украины. Сейчас на мировой арене Украина имеет ряд очевидных преимуществ, однако, пока что наше государство представляется больше как догоняющая современные тенденции страна, нежели чем движущий инновации локомотив. Итак, чтобы быть на одном уровне с мировыми технологическими лидерами, в Украине необходимо создать инфраструктуру, которая обеспечит переход экономики полностью к инновационному типу деятельности и станет основой развития всех отраслей промышленности. В Украине создано множество программ развития промышленности, направленных на обновление и модернизацию производственных мощностей. Следуя современным мировым тенденциям, эти процессы должны в первую очередь осуществляться украинским инжиниринговыми компаниями. Именно инжиниринг и инжиниринговые услуги должны являться ключевым механизмом, который станет связующим звеном между современной наукой и бизнесом не только в Украине, но и на глобальных рынках инжиниринговых услуг.

REFERENCES

- [1] **Ярошук А.А.** «Конъюнктура мирового рынка инженерно-технических услуг и перспективы развития инжиниринговых центров в Украине» // http://ej.kherson.ua/journal/economic_11/130.pdf
- [2] **Николенко П.И.** «Инвестиции в инжиниринг как драйвер роста экономики» // Форум молодых ученых. 2018. № 12-3 (28). С. 558-562.
- [3] **Кравченко О. О.** «Інноваційний розвиток та структурні зміни в економіці»: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / О. О. Кравченко; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ, 2011. – 18 с.
- [4] **Миннекаева А. Р.** «Особенности формирования южнокорейских финансово-промышленных групп» // Казанский вестник молодых учёных. – 2018, № 1. - С. 38-44
- [5] **Борисова Д. Д., Кысина П. И., Анохина М. Е.** Особенности развития японской модели управления «кейрецу» и

- южнокорейской «Чеболь» // Бюллетень науки и практики. – 2017, № 10. - С. 223-227
- [6] Особенности становления развития южнокорейских Чеблей на примере Hyundai // <https://elibrary.ru/item.asp?id=26604395>
- [7] **Стадник В.В., Йохна М.А., Соколюк Г.О.** Стратегія диверсифікації в управлінні міжнародною конкурентоспроможністю підприємства // <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2263/1/Стратегія%20диверсифікації%20в%20управлінні%20міжнародною%20конкурентоспроможністю%20підприємства.pdf>
- [8] Транснациональные корпорации и Украина // <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/266-tnk-and-ukraine>
- [9] List of World Top Engineering Companies List by Market Capitalization as on July-01-2019 // <https://www.value.today/world-top-companies/world-top-engineering-companies-list>
- [10] Глава Комитета: Лицензия на эксплуатацию хранилища отработанного ядерного топлива Армянской АЭС продлена на 30 лет // https://finport.am/full_news.php?id=38928&lang=2
- [11] Сименс внедрил системы сигнализации и электронной блокировки Trackguard Westrace Mk II в Тбилиском метрополитене // <https://promdevelop.ru/news/siemens-vnedril-novye-tehnologii-v-tbilisskom-metropolitene/>
- [12] Тебодин Украина // <https://madjob.ru/tebodin-ukraina>
- [13] Drees & Sommer // <https://www.dreso.com/en/>
- [14] **Смирнова Т. А., Петренко Н. А.** «Инжиниринговая деятельность в мире: состояние, проблемы и перспективы» // http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/10_smirnova_petrenko.htm
- [15] **Жежуха, В. Й. Городиська Н. А.** «Стан інжинірингової діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств» [Текст] // Економічний аналіз: збірник наукових праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 16. – № 2. – С. 58-64.
- [16] **Чубатюк Ю. В., Некіпелова І. В.** «Проблеми та перспективи розвитку інжинірингу в Україні» // <http://conf.vntu.edu.ua/allvntu/2010/inbtegp/txt/Chubatiuk.pdf>
- [17] **В. Задорский** «Проблемы инженерного образования в Украине» // <https://blog.liga.net/user/vzadorskiy/article/28820>
- [18] **Кравченко О. О.** «Особливості управління на ринку інжинірингових послуг в Україні» // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». - 2019. - № 2 // <https://www.inter-nauka.com/issues/2019/2/4698>
- [19] **Koval, V., Duginets, G., Plekhanova, O., Antonov, A., & Petrova, M.** (2019). On the supranational and national level of global value chain management. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 6(4), 1922-1937.

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

ტატიანა ბერიძე,
ინჟინერიის დოქტორი,
ზაპაროჟიის ეროვნული
უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი,
უკრაინა
orcid.org/0000-0003-2509-3242

ნატალია ლოხანი,
ეკონომიკის დოქტორი, ასპირ.
პროფესორი,
მენარმეობისა და ვაჭრობის
დეპარტამენტი,
დონეცკის მიხაილო
ტუგან-ბარანოვსკის სახელობის
ეკონომიკისა და ვაჭრობის
ეროვნული უნივერსიტეტი,
კრივოი როგი, უკრაინა
orcid.org/0000-0002-0116-2525

ნატალია პასინიკი
ეკონომიკის დოქტორი, ასპირ.
პროფესორი,
მენარმეობისა და ვაჭრობის
დეპარტამენტი,
დონეცკის მიხაილო ტუგან-
ბარანოვსკის სახელობის
ეკონომიკისა და ვაჭრობის
ეროვნული უნივერსიტეტი,
კრივოი როგი, უკრაინა
orcid.org/0000-0003-0812-7914

*შემოსულია რედაქციაში:
დეკემბერი 2019
რეცენზირებულია:
დეკემბერი 2019*

საწარმოო რესურსების პოტენციალის გამოყენების ეფექტურობის მონიტორინგი

MONITORING THE EFFICIENCY OF USE OF ENTERPRISE RESOURCES POTENTIAL

აბსტრაქტი. საწარმოთა რესურსული პოტენციალის გამოყენებისა და რეპროდუქციის ეფექტურობის პრობლემის გადაუდებლობა გამოწვეულია განვითარების ახალი წყაროების მოძიების საჭიროებით.

საწარმოს რესურსების გამოყენების ეფექტურობის გაზრდის პრობლემის მოგვარება მოითხოვს სისტემური სოციალურ-ეკონომიკური მიდგომის შემუშავებას. საჭიროა სპეციფიკური საკითხების ფართო სპექტრის განხილვა, რესურსების პოტენციალის დაბალანსებული ფორმირებისა და საწარმოს საქმიანობაზე მისი გავლენის შესახებ. თანამედროვე საწარმოების ფუნქციონირების თავისებურებაა მათი რესურსული პოტენციალის რაოდენობრივი, თვისობრივი და სტრუქტურული შეუსრულებლობა, რაც გამოწვეულია რესურსების დიდი დანაკარგებით რეფორმების განხორციელების პროცესში. საწარმოს რესურსების პოტენციალის გაძლიერების პრობლემური ასპექტების მოგვარება შეიძლება იყოს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნინაპირობა მათი საწარმოს ეფექტურობის გასაუმჯობესებლად. შემოთავაზებულია საწარმოს საქმიანობის მონიტორინგის კონცეფციის დეტალური აღწერა სამომავლო საფრთხეების თავიდან აცილების მიზნით

საკვანძო სიტყვები: მონიტორინგი, რესურსების პოტენციალი, საწარმო, ეფექტურობა, ინდიკატორი

ABSTRACT. The urgency of the problem of efficiency of utilization and reproduction of the resource potential of enterprises is caused by the need to find new sources of development.

Solving the problem of increasing the efficiency of use of enterprise resources requires the development of a systematic socio-economic approach. There is a need for comprehensive consideration of a specific range of issues regarding the balanced formation of resource potential and its impact on the activities of the enterprise. The peculiarity of the functioning of modern enterprises is the quantitative, qualitative and structural imperfection of their resource potentials, caused by large losses of resources in the process of implementation of reforms. Dealing with the problematic aspects of enhancing the enterprise resource potential can be one of the most important prerequisites for improving the efficiency of their enterprise. A detailed description of the concept of monitoring the activity of the enterprise with the purpose of preventing threats in the future is offered

Keywords: monitoring, resource potential, enterprise, efficiency, indicator

TETIANA BERIDZE,
PhD (Engineering), assoc. prof.,
Department of Economic Cybernetics of
Kryvyiy Rih faculty Zaporizhzhya
National University
Ukraine
orcid.org/0000-0003-2509-3242

NATALIA LOKHMAN,
PhD (Economics), assoc. prof.,
Department of Entrepreneurship and
Trade, Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky
(Kryvyi Rih), Ukraine
orcid.org/0000-0002-0116-2525

NATALIA PASICHNYK,
PhD (Economics), assoc. prof.,
Department of Economic Sciences
Kryvyi Rih National University
Ukraine
orcid.org/0000-0003-0812-7914

Received: December 2019

Accepted: December, 2019

JEL CLASSIFICATION: C19, D29

В.А. Коюда, Т.Д. Костенко, А.А. Герасимов, В. С. Рыжиков и др. В то же время отдельные вопросы повышения эффективности использования, а также создание оптимального, сбалансированного по структуре ресурсного потенциала предприятий с учетом их особенностей нуждаются углубленных исследований.

Условием успешного долгосрочного функционирования предприятия - является его ресурсный потенциал. Поскольку он является основой деятельности предприятия, и поэтому нужно постоянно формировать и эффективно его использовать.

В этимологическом значении термин «потенциал» латинского происхождения - от *potentia*, что означает сила или мощь. Словарь иностранных слов под редакцией В. Бутромеева дает две трактовки потенциала:

Во-первых, это совокупность имеющихся средств, возможностей, источников. Во-вторых, это точечная характеристика силового векторного физического поля.

Вторая трактовка термина «потенциал» имеет прикладной характер для физики, химии, математики. А вот первое трактовка носит общий характер, что позволяет его использовать в различных областях науки и деятельности человека, в зависимости от того, о каких запасы, средства и источники идет речь. Именно с такой позиции и берет начало ресурсная концепция термина «потенциал» [1, с. 16].

В более поздних работах по проблематике потенциала можно найти попытки трактовки потенциала не как простого набора ресурсов и источников их образования, а как сложной системы с имеющимися связями. В общем смысле содержание термина раскрывается как степень мощности в каком-либо отношении, совокупность средств, необходимых для чего-нибудь [2, с. 13].

АКТУАЛЬНОСТЬ ТЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ. Обеспечение рентабельного производства и уровня экономической безопасности страны зависят от наличия, эффективности использования и воспроизводства ресурсного потенциала предприятий. Одной из особенностей функционирования современных предприятий является количественная, качественная и структурная несовершенство их ресурсных потенциалов, обусловленная большими потерями ресурсов в процессе осуществления реформ и сложным финансовым положением хозяйств.

Становление и развитие предприятий различных типов тесно связаны с решением организационно-экономических задач по повышению отдачи с каждой потраченной единицы ресурсного потенциала, его расширенного воспроизводства, совершенствование структуры, улучшение результативности деятельности предприятий.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ. Статья направлена на исследование проблемы формирования концепции мониторинга деятельности предприятия с целью предотвращения угроз в будущем.

АНАЛИЗ ПОСЛЕДНИХ ИССЛЕДОВАНИЙ И ПУБЛИКАЦИЙ. Исследованию теоретико-методологических вопросов формирования, оценки и отдачи ресурсного потенциала посвятили свои работы известные отечественные и зарубежные ученые В. Андрейчук, В.Н. Гавва, Фролова, А.А. Садеков, Н.С. Краснокутская, А.И. Олексюк, Л., Левина, М. Тарасюк, Н.С. Краснокутская, Е.А. Зинь. и др. Проблемы эффективного использования и воспроизводства ресурсного потенциала исследовали М.В. Афанасьев, .А. Ива, Т.И. Решетняк, А.И. Гадзевич, Т.А. Огородная, В.М. Гринькова,

Основное количество публикаций по теории потенциала посвящена такому оценочному показателю как экономический потенциал. Анализ таких публикаций выявил значительные различия в определении экономического потенциала, его элементов, взаимосвязи с такими категориями как национальное богатство, уровень экономического развития.

ВЫДЕЛЕНИЕ НЕИССЛЕДОВАННЫХ ЧАСТЕЙ ОБЩЕЙ ПРОБЛЕМЫ. Решение проблемы повышения эффективности использования ресурсов предприятий, требует разработки системного социально-экономического подхода, к всесторонней проработки каждого отдельного спектру вопросов сбалансированного формирования ресурсного потенциала и его отдачи. Как показывают исследования, всестороннее обработки проблемных аспектов укрепления ресурсного потенциала предприятий, может стать одной из важнейших предпосылок повышения результативности их развития

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ. Исследование направлено на совершенствование мониторинга ресурсного потенциала путем разработки системы диагностики, оптимизации составляющих ресурсного потенциала, обоснование предложений по совершенствованию механизма воспроизводства ресурсов предприятий, что создает предпосылки для налаживания рентабельного производства, и обеспечения устойчивого развития предприятия.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА. Анализируя все выше рассмотрение определения, наиболее приемлемым мы считаем следующее. Потенциал предприятия - интегральное отражение (оценка) текущих и будущих возможностей экономической системы, трансформировать входные ресурсы с помощью присутствующих ее персонала предпринимательских способностей в экономические блага, максимально удовлетворяя таким образом корпоративные и общественные интересы.

Принимая в целом, к элементам потенциала предприятия можно отнести все, что связано с функционированием и развитием предприятия. Отбор важнейших из этих элементов составляет очень сложную проблему, подтверждается множеством различных мнений ученых по этому поводу.

В общем случае показатели эффективности использования производственного потенциала можно дифференцировать по пяти группам: связанных с использованием информационных ресурсов, с совершенствованием организации управления, с совершенствованием организации труда, с совершенствованием организации производства и с повышением творческой активности работников.

Совокупный потенциал предприятия определяет его технический уровень, его конкурентоспособность на внешних рынках. Самым распространенным показателем уровня использования производственного потенциала, а именно основных фондов, является фондоотдача. Основным показателем эффективности использования промышленно-производственного персонала является производительность труда.

Производительность труда является комплексным показателем, отражающим суммарное влияние всех элементов производственного потенциала на уровень и эффективность трудовых ресурсов в процессе функционирования последнего.

При оценке уровня использования технологического элемента потенциала можно применить показатель - технологическую оснащенность производства. Он является величиной, обратной эффективности технологии производства, и показывает затраты в развитие технологии, необходимые для обеспечения единицы конечного результата функционирования потенциала.

Кризисное состояние национальной экономики и отдельных предприятий, сопровождается недоиспользованием производственных мощностей, накоплением сверхнормативных запасов материалов и готовой продукции, сокращением численности работников, снижением их квалификационного уровня и производительности труда и другими негативными явлениями, закономерно приводит к потере потенциала.

Формирования потенциала предприятия - это процесс идентификации и создания спектра предпринимательских возможностей, его структуризации и построения определенных организационных форм для стабильного развития и эффективного воспроизводства [3, с. 45].

Представим общую модель формирования потенциала предприятия (рис. 1).

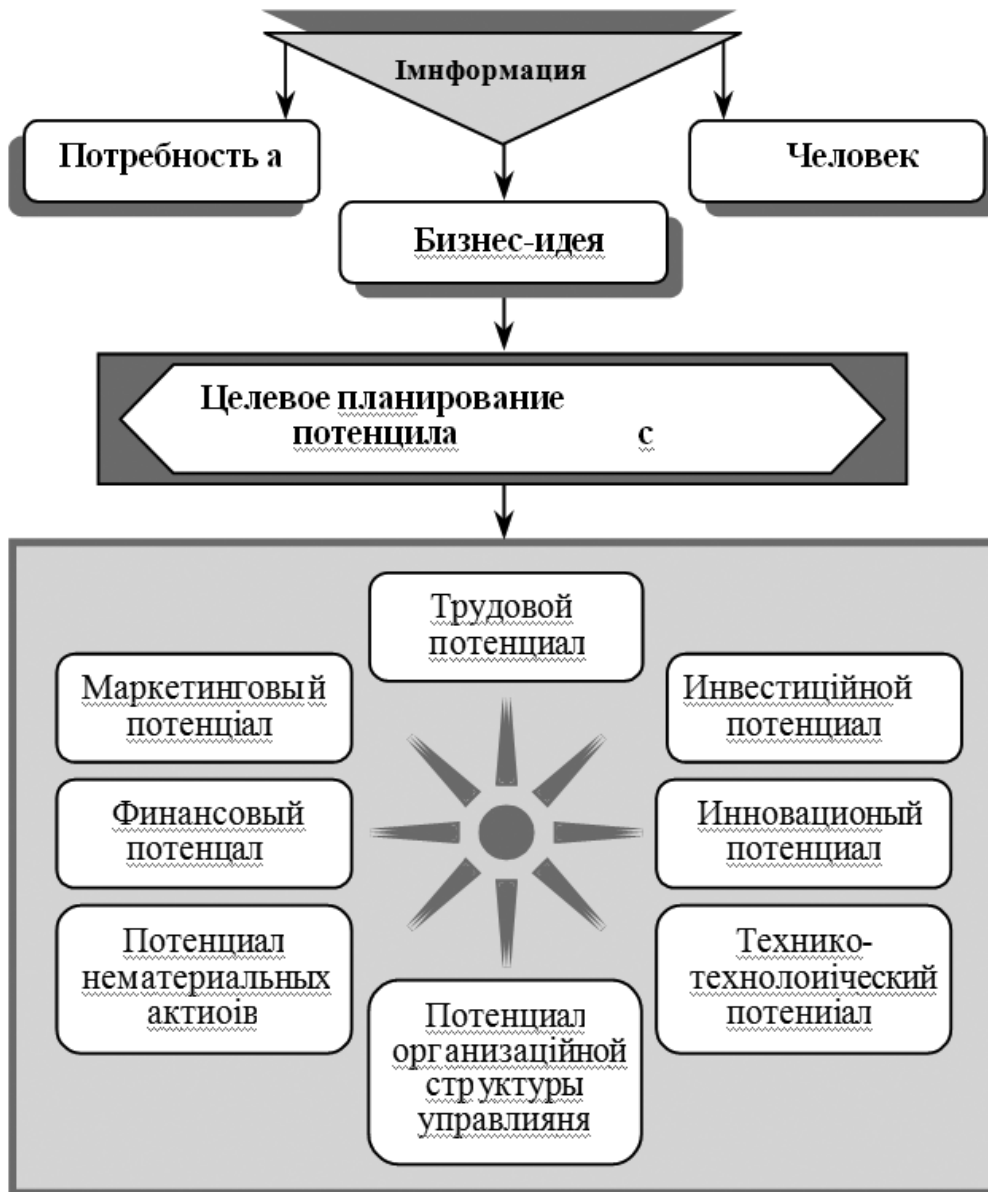

Рисунок 1. Общетеоретическая модель формирования потенциала предприятия [2, с. 45]

Каждый из показанных на схеме элементов подчиняется достижению общих целей деятельности предприятия, то есть, если существуют средства производства, кадры, помещения с определенными характеристиками и другие ресурсы, то потенциал предприятия как экономическая система способен удовлетворить постоянно меняющиеся потребности потенциальных потребителей [1, с. 48].

В экономическом смысле термин «мониторинга» применяется преимущественно как синоним отслеживания, определения факторов влияния на предпринимательскую деятельность, хотя ученые предлагают различные трактовки этой категории [4, с. 5].

На наш взгляд, наиболее полным будет следующее определение мониторингу- это процесс детального и углубленного отслеживания, который помогает выявить нарушения нормального хода хозяйственной

деятельности, проанализировать причины возникновения данных отклонений, и оказать необходимую информационную базу для принятия управленческих решений относительно выхода из данного положения. Проведение углубленного мониторинга деятельности предприятия с целью недопущения угроз в будущем.

Мониторинг и диагностика имеют много общих черт поэтому целесообразно применять некоторые средства диагностики для мониторинга потенциала предприятия. Для исследования ресурсного потенциала предприятия целесообразно отслеживать и анализировать следующие составляющие.

Финансовая диагностика - одно из направлений современной диагностики, которая позволяет наиболее рационально распределить материальные, трудовые и финансовые ресурсы. Финансовая диагностика является обязательной составляющей финансового управления на любом предприятии [5, с. 25].

Финансовая устойчивость предприятия - это такое состояние его финансовых ресурсов их размещения и использования, которые обеспечивают развитие предприятия на основе роста прибыли и капитала при сохранении платежеспособности и кредитоспособности в условиях допустимого уровня риска [5, с. 29].

Ликвидность предприятия - это способность предприятия превращать свои активы в деньги для покрытия своих платежей по которым пришло время платить [6, с. 131].

Под банкротством понимают - неспособность предприятия удовлетворять потребности кредиторов по оплате товаров, включая неспособность обеспечить обязательные платежи в бюджет и в не бюджетные фонды в связи с превышением обязательств должника над его имуществом, а также с неудовлетворительной структурой баланса должника [7, с. 119].

Достаточно часто в практической деятельности используют оценки кадрового потенциала предприятия на основе экономических показателей.

Мониторинг трудового потенциала предприятия, должен строиться на основе экономических оценок способностей людей создавать определенный доход. Чем выше индивидуальная производительность труда рабочего и длительный период его деятельности, тем больше он приносит доход и является большей ценностью для предприятия.

На наш взгляд, мониторинг трудового потенциала предприятия, следует проводить на основе моделей полезности, с помощью которых можно оценить экономические последствия изменения трудового поведения, сотрудников в результате определенных мер со стороны предприятия.

Расходная методика трудового потенциала предприятия, или отдельного работника приравнивают размер трудового потенциала предприятия к сумме прошлых затрат на его подготовку, текущее содержание и будущее развитие.

Для оценки размера трудового потенциала предприятия предлагается принять следующие показатели [8, с. 113]:

1. Продуктивность труда промышленно-производственного персонала:

$$\text{ППвир.п.} = (\text{ЧВ} - \text{МВ} - \text{ВЕ} - \text{АМ}) / \text{ЧПо}, \quad (1)$$

где ЧПО - чистая выручка от реализации, тыс. грн.; МВ - материальные затраты, связанные с производством и реализацией определенного объема продукции, тыс. грн.; ВЕ - стоимость энергоносителей, потребленных в процессе производства и реализации продукции, тыс. грн.; АМ - сумма амортизационных отчислений на полное восстановление основных фондов предприятия, тыс. грн. ЧПо - среднесписочная численность промышленно-производственного персонала, чел.

2. Оценка потенциала на основе единицы живого труда

По данной методике:

2. 1) определяется единица живого труда одного рабочего через установление ее фондового аналога в стоимостном выражении:

$$A = \Pi\Pi * \frac{\Delta\Phi\text{в}}{\Delta\Pi\Pi} \quad (2)$$

где А - оценка единицы живого труда одного рабочего; $\Pi\Pi$ - производительность труда сотрудника в отчетном году, тыс. грн.; $\Delta\Phi\text{в}$ - изменение фондовооруженности труда в расчете на одного работника по сравнению с базовым годом; $\Delta\Pi\Pi$ - изменение производительности труда работника по сравнению с базовым годом.

2. 2) определяется трудовой потенциал технологического персонала:

$$\text{ТПтех} = A * \text{ЧП} * \text{Эф}, \quad (3)$$

где ЧП - среднегодовая численность промышленно-производственного персонала, чел;

Эф - коэффициент реализации трудового потенциала технологического персонала предприятия;

3. Управлинський потенціал (ТПупр) в стоимостном выражении оказывается на основе доли расходов на административно-управленческий аппарат в общей структуре затрат предприятия.

4. Общие трудовой потенциал

$$\text{ТП} = \text{ТПтех} + \text{ТПупр} \quad (4)$$

где ТПупр - стоимость управленческого потенциала.

Результативная методика базируется на постулате о полезности труда персонала предприятия. Как правило, в качестве эффект работы работников предприятия берут количество или стоимость произведенной продукции.

Одним из этапов исследования уровня реализации производственного потенциала предприятия, является определение влияния качества руководства подразделения на результаты его деятельности.

Экспертами-оценщиками проведен анкетный опрос работников подразделения и квалификационное теступання, результаты которых позволили определить количество баллов по каждой профессионально-личностно качеством руководителя производственного подразделения предприятия [9, с. 124].

Вважаємо цілесообразним проводити тільки експертну оцінку професійних особистісних якостей керівника підприємства (табл. 1). Кожна якість пропонується оцінюватися по п'ятибальній системі: якість відсутнє - 1 балл; якість проявляється дуже рідко - 2 балла; якість проявляється не сильно і не слабо - 3 балла; якість проявляється часто - 4 балла; якість проявляється систематично - 5 баллів.

Мінімальне значення інтегрального показателя равно 1, середнє - 3 і максимальне - 5 баллів.

Актуальним в часі є оцінка потенціалу землі. Данна методика нами доповнена і запропонована в такому вигляді.

Дифференціальний рентний дохід від використання земельних ресурсів визначається по формулі [10, с. 113]:

$$\text{Дрд} = (Y * \text{Ц} - \text{В}) - (\text{В} * \text{Кр}) / \text{Ц}, \quad (5)$$

где В - урожайность зерновых с 1 га;

Ц - цена реализации 1 ц зерна, руб;

В - производственные затраты на 1 га, руб;

Кр - коэффициент рентабельности, берется на уровне 0,35.

Как видим, для оценки пахотных земель дифференціальний рентний дохід розраховується тільки по зерновим культурам. Это обусловлено необходимостью обеспечения одинакового подхода к оценке земель в разных зонах Украины.

Таблица 1.

Экспертная оценка профессионально-личностных качеств руководителя предприятия

Эксперт	Профессионально-личностные качества руководителя, баллы						
	Знания, опыт	организаторские способности	Культура, порядочность	Активность, умение воспринимать критику	темперамент	Направленность своих интересов	Возраст, состояние здоровья
1	4	3	3	2	4	3	5
2	4	3	4	2	4	3	5
3	5	2	4	3	4	3	4
4	5	2	3	2	5	3	5
5	4	3	4	2	4	2	5
весомость качества	0,23	0,16	0,09	0,19	0,07	0,07	0,19

В дифференциальном рентный доход, формируется и абсолютный рентный доход. Его величина с гектара угодий определена, согласно принятой методике, в 1,6 с. Благодаря определению совокупного рентного дохода всегда можно осуществить денежную оценку земли в соответствии с изменением цены на зерно как на внутреннем, так и на внешнем рынках [11, с. 190].

Денежная оценка сельскохозяйственных земель (распашных, многолетних насаждений, сенокосов и пастбищ) с учетом фактора капитализации рентного дохода осуществляется по формуле [10, с. 114]:

$$ГО = (Дрд + Ард) Тк Ц, \quad (6)$$

где Ард - абсолютный рентный доход (постоянная величина 1,6 ц / га); Тк - срок капитализации рентного дохода, установленный с учетом мирового опыта (равен 33 годам) Ц - текущая цена 1 ц зерна, в грн или долларах США.

По нашему мнению, целесообразным будет земельные ресурсы выделить отдельно - как потенциал земельных ресурсов, и при подсчете ресурсного потенциала предприятия, отдельной составляющей нужно определить земельный потенциал.

Тогда ресурсный потенциал предприятия иметь следующий вид:

$$РП с/х п = ФП + ОП + ПТП+УП+ПЗ \quad (7)$$

где ПО - земельный потенциал предприятия.

Интегральная оценка помогает найти единственный показатель, который однозначно обобщает суммарное состояние предприятия в данный момент времени. Сравнивая его значение по какой-то период можно увидеть как изменится состояние предприятия, а его мониторинг позволяет выявить причины и предложить пути более рационального управления финансово - хозяйственной деятельностью предприятия.

Данная сбалансированная система показателей является индивидуальной для каждого отдельного предприятия, так как учитывает специфику деятельности, масштабы деятельности, продукцию, рынок сбыта, разработанную стратегию, а также потенциальные возможности предприятия, ресурсный потенциал.

Интегрированная оценка динамики финансово - экономической деятельности должна начинаться с отбора исследуемых показателей, после чего формализуются составляющие, и по показателям ранжируется.

После проведения ранжирования и определения ранга, строится таблица и вносятся в нее соответствующие данные и проводятся расчеты. После чего рассчитываются коэффициенты Спирмена, Кендела и интегральный показатель [4, с.48].

Коэффициент Спирмена отражает объемное отклонения фактического ряда от нормативного и рассчитывается по формуле:

$$K_c = \frac{\left(\frac{1}{6}(n^3-n) - \sum_3^n (x_i^k - x_i^j)^2 - T^k - T^j\right)}{\sqrt{\left(\frac{1}{6}(n^3-n) - 2T^k\right)\left(\frac{1}{6}(n^3-n) - 2T^j\right)}} \quad (8)$$

где n- количество показателей;

x_k^j x_j^i - номера рангов, которые заняты и-тем показателем соответственно в нормативном и фактическом ряду; T_k , T_j - специальная величина рассчитывается для выявления неотделима рангов в показателе, отдельно для нормативного и фактического ряда.

$$T = \frac{1}{12} \sum_l^M (n_l^3 - n_l) \quad (9)$$

где M - число групп неотделима рангов в ряду;

n_l - число показателей в группе, которые имеют необособленные рангах.

Коэффициент Кендела отражает структурное отклонения нормативного ряда от фактического, когда учитываются перестановки показателей одного сравнению со вторым в фактическом ряду сравнению с нормативным.

$$K_k = \left(1 - \frac{\sum_1^m m_j}{n(n-1)} - \frac{2 \frac{U^1 + U^2}{n(n-1)}}{\sqrt{\left(1 - \frac{2U^1}{n(n-1)}\right)\left(1 - \frac{2U^2}{n(n-1)}\right)}}\right)$$

где m_j - число перестановок в фактическом ряду i-го показателя по сравнению с нормативным;

U_1 , U_2 - специальная величина рассчитывается для выявления влияния неотделима рангов в показателе, отдельно для нормативного и фактического ряда;

$$U = \frac{1}{2} \sum_1^M n_i^t (n_i^t - 1) \quad (10)$$

где M - число групп неотделима рангов в ряду;

n_j^t - число показателей в группе.

Рассмотрим другую интегральную методику. Данная методика основана на разработанной сбалансированной системе показателей. Для этого мы строим таблицу, заполняем ее и делаем соответствующие расчеты [4, с.53].

Формула для расчета интегрального показателя:

$$I_j = \frac{\sum_{j=1}^n S_j d_j}{\sum_{i=1}^n d_i} \quad (11)$$

где I_j -интегральный показатель характеризующий стратегическую или оперативную эффективность управления отдельным предприятием;

S_{ij} - степень достижения нормативного значения показателя;

d_{ij} - значимость конкретного показателя для отдельного предприятия.

2. Интегральный показатель который характеризует стратегическую эффективность управления отдельным предприятием

$$I = \frac{I_{\phi}I_{\phi}+I_{M}d_{M}+I_{\text{кл}}I_{\text{кл}}}{d_{\phi}+d_{M}+d_{\text{кп}}} \quad (12)$$

где I_{ϕ} , I_M , $I_{\text{кп}}$ - степень соответствия рентабельности показателя его нормативном значении в каждом отдельном предприятии; d_{ϕ} , d_M , $d_{\text{кп}}$ - значимость рентабельности показателя для каждого отдельного предприятия.

После соответствующих расчетов определяется шкала оценивания полученного значения интегральной оценки.

ВЫВОДЫ. Проведенные исследования позволили прийти к следующим выводам. Потенциал предприятия - интегральное отражение (оценка) текущих и будущих возможностей экономической системы, трансформировать входные ресурсы с помощью присущих ее персонала предпринимательских способностей в экономические блага, максимально удовлетворяя таким образом корпоративные и общественные интересы.

Ресурсный потенциал предприятия - это совокупность материальных, нематериальных, трудовых, финансовых ресурсов, включая способность рабочих предприятия эффективно использовать названные ресурсы для выполнения миссии, достижения текущих и стратегических целей предприятия.

Совокупный потенциал предприятия определяет его технический уровень, его конкурентоспособность на внешних рынках. Самым распространенным показателем уровня использования производственного потенциала, а именно основных фондов, является фондоотдача [12-13]. Основным показателем эффективности использования промышленно-производственного персонала является производительность труда.

Денежная оценка земли - это расчетная величина, и ее нельзя отождествлять с понятием цены земли. Цена земли определяется в процессе купли-продажи земельных участков с учетом на них спроса и предложения, местоположение, плодородия и прочее. В мировой практике существуют различные подходы к денежной оценке земли.

Экономическая диагностика - это процесс детального и углубленного анализа, который помогает выявить нарушения нормального хода хозяйственной деятельности, проанализировать причины возникновения данных отклонений, и оказать необходимую информационную базу для принятия управленческих решений относительно выхода из данного положения. И дальнейшее проведение углубленного мониторинга деятельности предприятия с целью недопущения угроз в будущем.

Интегральная оценка помогает найти единственный показатель, который однозначно обобщает суммарное состояние предприятия в данный момент времени. Сравнивая его значение по какой-то период можно увидеть как изменится состояние предприятия, а его диагностика позволяет выявить причины и предложить пути более рационального управления финансово - хозяйственной деятельностью предприятия.

REFERENCES

- [1] **Adymbaev, T.A.** (1990). *Ekonomycheskyj potentsyal y efektyvnost' eho yspol'zovanyia*. [Economic potential and efficiency of its use] Alma-Ata: Nauka. Kazakhstan
- [2] **Havva, V.N. and Bozhko, E.A.** (2011). *Potentsial pidpryemstva: formuvannia ta otsiniuvannia: navchal'nyj posibnyk*. [Enterprise Potential: Formation and Evaluation: A Textbook] Kyiv: Tsentr navchal'noi literatury. Kyiv. Ukraine.
- [3] **Frolova, L.V., Bakunov, A.A. and Sharuha, L.V.** (2001). *Ekonomyka predpriatya v strukturno-lohycheskykh skhemakh: uchebnoe. posobyie*. [Economics of the enterprise in structural logical schemes: educational. allowance] Donetsk: DonHUET. Donetsk. Ukraine
- [4] **Frolova, L.V.** (2010). *Ekonomichna diahnostyka diial'nosti pidpryemstv: metodychnyj ta praktychnyj instrumentarij: navchal'nyj posibnyk*. [Economic diagnostics of the activity of enterprises: a methodical and practical toolkit: a textbook] Donetsk: DonNUET. Donetsk. Ukraine
- [5] **Slaviuk, R.A.** (2002). *Finansy pidpryemstv: navchal'nyj posibnyk*. [Business Finance: A Tutorial] Kyiv: TsUL. Kyiv. Ukraine
- [6] **Poddier'ohin, A.M.** (2007). *Finansy pidpryemstv* [Business Finance]. Kyiv: KNEU. Kyiv. Ukraine
- [7] **Kostyrko, L.A.** (2013). *Diahnostyka potentsialu finansovo-ekonomichnoi stijkosti pidpryemstva: monohrafiia*. [Diagnosis of the potential of financial and economic sustainability of the enterprise: a monograph] Kharkiv: Faktor. Kharkiv. Ukraine
- [8] **Yvanova, N.A.** (2001). *Trudovoj potentsyal predpriatya: puty efektyvnogo yspol'zovanyia*. [The labor potential of the enterprise: ways of efficient use]. Saratov: Sarat. Un-t. Saratov. Russia
- [9] **Trofymova, L.N.** (2009). *Ekonomyeskaia dyahnostyka efektyvnosti torhovykh orhanyzatsyj (teoretycheskyj aspekt)*. [Economic diagnostics of the effectiveness of trade organizations (theoretical aspect)]. Novosebyrsk: SUPK. Novosibirsk. Russia
- [10] **Andrijchuk, V. H.** (2002). *Ekonomika ahrarykh pidpryemstv: pidruchnyk*. [Economics of agricultural enterprises: a textbook]. Kyiv: KNEU. Kyiv. Ukraine
- [11] **Sajko, V.F. and Kovalenko, P.I.** (2009). "Scientific support of agricultural systems and agrotechnology". *Naukovyj suprovid system zemlerobstva i ahrotekhnolohij. Visnyk ahramoi nauky*, Kyiv: KNU, № 12., pp. 15-19.
- [12] **Popova, O., Koval, V., Antonova, L., & Orel, A.** (2019). Corporate social responsibility of agricultural enterprises according to their economic status. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 277–289. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.23>
- [13] **Yankovyi, O., Goncharov, Yu., Koval, V., & Lositska, T.** (2019). Optimization of the capital-labor ratio on the basis of production functions in the economic model of production. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 4, 134-140.

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

ნანული ჭარბაძე,

ტექნიკურ მეცნიერებათა
კანდიდატი, ბათუმის სახელმწიფო
საზღვაო აკადემიის
ასოცირებული პროფესორი
n.charbadze@bsma.edu.ge
orcid.org/0000-0003-4848-5732

ნატალია ჯიჯავაძე,

ბიზნესის ადმინისტრირების
დოქტორი, ბათუმის სახელმწიფო
საზღვაო აკადემიის მონვეული
მასწავლებელი
orcid.org/0000-0003-1904-3302
n.jijavadze@bsma.edu.ge

*შემოსულია რედაქციაში:
დეკემბერი 2019
რეცენზირებულია:
დეკემბერი 2019*

NANULI TCHARBADZE,
Candidate Techniques of Science
Associate professor at Batumi
State Maritime Academy
orcid.org/0000-0003-4848-5732
n.charbadze@bsma.edu.ge

NATALIA JIJAVADZE
PHD in business administration
invited teacher at Batumi
State Maritime Academy
orcid.org/0000-0003-1904-3302
n.jijavadze@bsma.edu.ge

*Received: December 2019
Accepted: December, 2019*

JEL CLASSIFICATION: O22, O250

საზღვაო ტრანსპორტის ეფექტური განვითარების მიმართულებები

DIRECTIONS OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF MARINE TRANSPORT

ანოტაცია. ნებისმიერი ეკონომიკური სტრუქტურის ეფექტიანობის მართვის ცენტრალურ პრობლემას წარმოადგენს მწარმოებლური პოტენციალის ოპტიმიზაცია. გლობალური ეკონომიკური ურთიერთობებისა და პორტისა და ფლოტის ურთიერთკავშირის სისტემაში საზღვაო ვაჭრობა დაფუძნებულია ინვესტიციური საქმიანობის შედეგების ოპტიმიზაციაზე. რაც წინასწარ განსაზღვრავს სხვადასხვა ბაზრზე მოთხოვნისა და მიწოდების წონასწორობის ფორმირების ეკონომიკური პრინციპების უფრო სრულ გამოვლინებას. აღნიშნულ პროცესში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მსოფლიო საფრანხტო ბაზრის ოლიგოპოლიურ სტრუქტურებს შორის სამეწარმეო ურთიერთობების სირთულეს. გარდა ამისა იზრდება რესურსების დეფიციტი და ყურადღების კონცენტრირების აუცილებლობა ფლოტებისა და ტერმინალების ტექნიკურ-ეკონომიკურ დონეზე.

საკვანძო სიტყვები: ეფექტურობა, სატრანსპორტო ინდუსტრია, საინვესტიციო საქმიანობა, გლობალური ბაზარი, რესურსების ალოკაცია.

ABSTRACT. The central problem of managing the efficiency of any economic structure is the optimization of productive potential. Global economic relations and marine trade in the port and fleet interconnection system are based on the optimization of investment activities. Which preliminarily determines more complete manifestation of the economic principles of formation of demand and supply equilibrium in different markets? In this process it holds special place in the complexity of entrepreneurial relations between the oligopolistic structures of the world market. Additionally, increases deficit of resources and the need to focus attention on the technical and economic level of fleet and terminals.

Key words: Effectiveness, transport industry, investment activity, global market, investment activities.

ნებისმიერი ეკონომიკური სტრუქტურის ეფექტიანობის მართვის ცენტრალურ პრობლემას წარმოადგენს მწარმოებლური პოტენციალის ოპტიმიზაცია. გლობალური ეკონომიკური ურთიერთობებისა და პორტისა და ფლოტის ურთიერთკავშირის სისტემაში საზღვაო ვაჭრობა დაფუძნებულია ინვესტიციური საქმიანობის შედეგების ოპტიმიზაციაზე. რაც წინასწარ განსაზღვრავს სხვადასხვა ბაზრზე მოთხოვნისა და მიწოდების წონასწორობის ფორმირების ეკონომიკური პრინციპების უფრო სრულ გამოვლინებას. აღნიშნულ პროცესში [1] განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მსოფლიო საფრანხტო ბაზრის ოლიგოპოლიურ სტრუქტურებს შორის სამეწარმეო

ურთიერთობების სირთულეს. გარდა ამისა იზრდება რესურსების დეფიციტი და ყურადღების კონცენტრირების აუცილებლობა ფლოტებისა და ტერმინალების ტექნიკურ-ეკონომიკურ დონეზე.

რიგ სამეცნიერო მოსაზრებებში, საერთაშორისო ორგანიზაციების დოკუმენტაციებში შრომის საერთაშორისო დანაწილების განვითარების ისტორიული ეტაპების გათვალისწინებით, მკაცრად განიხილება რესურსების რაციონალური გამოყენება და შედეგების ოპტიმიზაცია. აღნიშნულ ასპექტში ფორმირდება გადაამზიდავი კომპანიების განვითარების სტრატეგია, რომლებიც აყალიბებენ საერთაშორისო ვაჭრობაში საქონლის მიწოდების [5] გლობალურ სისტემას. თანდათან ყურადღების კონცენტრირება ხდება მიწოდების ვადებისა და რესურსების მინიმიზაციაზე ლოჯისტიკური კომპლექსის ფორმირებაში. ეს მიდგომა ერთდროულად განსაზღვრავს კომერციული ეფექტიანობის ამაღლებას ფლოტის, პორტებისა და სხვა მომსახურე საწარმოების ერთიანობაში.

ფლოტისა და სავაჭრო ნავსადგურების ფუნქციური და ინვესტიციური საქმიანობის სრულყოფის შედეგების მართვის მეთოდების აქტუალობა მდგომარეობს ინვესტიციების ანაზღაურებაში ნორმალ-იზებული სასიცოცხლო ციკლის განმავლობაში, საზღვაო ვაჭრობის ბაზრის განვითარების არასტაბილური პირობების მიუხედავად. ეკონომიკური ურთიერთობის გლობალიზაცია და ფლოტის ფუნქციონალური საქმიანობის საერთაშორისო რეგულირება, ეკოლოგიური ფაქტორები და უსაფრთხო ნავიგაცია განსაზღვრავენ საზღვაო ტრანსპორტის საწარმოთა მიმდინარე ფინანსური მდგომარეობის მართვის ამოცანებს. ამავდროულად, მიუხედავად საიმედო და ცნობილი საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღების მეთოდების არსებობისა, გემთმფლობელი და საპორტო კომპლექსების მდგრადი პოზიციონირების რიგი საკითხები ჯერაც ამოუხსნელია [6].

საზღვაო ვაჭრობის გლობალური ბაზრის შემადგენლობის განვითარება, რომელიც განისაზღვრება მიმდინარე პირობებითა და მსოფლიო ეკონომიკური კავშირების პერსპექტიული მიზნებით, უნდა ეფუძნებოდეს საერთაშორისო მეურნეობის სატრანსპორტო მომსახურების მსოფლიო ბაზრზე წონასწორული ურთიერთობის პრინციპებს. ამასთან ერთად გასათვალისწინებელია, რომ სოციალური და ეკონომიკური შედეგები ფორმირდება ეკონომიკურად დამოუკიდებელი ორგანიზაციების მიერ. აღნიშნულ პირობებში პრობლემას წარმოადგენს სამეურნეო კავშირების სტაბილურობისა და დროებითი პარამეტრების ოპტიმიზაცია.

შრომის საერთაშორისო დანაწილების ყოველი მონაწილის მიერ მაქსიმალური შედეგის მიღწევა, შეზღუდული რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და საფასო ზენოლის გაძლიერების პირობებში, უნდა ეყრდნობოდეს სამენარმო ამოცანებისკენ მიმართულ საბაზრო მექანიზმების შერჩევას. შეზღუდვის სახით გვევლინება საერთო სისტემური წესები. შედეგების ფორმირების პრინციპი, დაფუძნებული საწარმოო პოტენციალის ოპტიმალურ გამოყენებაზე, მოიცავს დანახარჯების ოპტიმიზაციის მასტიმულირებელი ინსტრუმენტების არსებობას [3].

რესურსების ალოკაციის პირობები გლობალური ეკონომიკური ურთიერთობების სისტემაში, განსაზღვრავენ ინოვაციური ტექნოლოგიების პრიორიტეტებს და ნავსადგურებისა და ფლოტების ტექნიკურ-ეკონომიკური დონის ამაღლებას. საზღვაო ტრანსპორტის ინდუსტრიის ეფექტური ფუნქციონირებისა და ეკონომიკური ურთიერთობების მხარდაჭერის ამოცანები ცვალებად პირობებში მოიცავს თეორიული საფუძვლებისა და ფლოტისა და ნავსადგურების განვითარების შედეგების მართვის მეთოდოლოგიის დაზუსტების აუცილებლობას.

სოციალურ ეკონომიკური ფაქტორების მუდმივი ტრანსფორმაციის და საერთაშორისო საზღვაო ბაზრებზე სანაოსნო კომპანიებისა და ნავსადგურების ფუნქციონალური სირთულეების კვალდაკვალ, იზრდება მოთხოვნა მმართველობითი და ინოვაციური გადაწყვეტილებების საფუძვლიანობაზე. თუმცა მიზნად რჩება შედეგის მაქსიმიზაცია საწარმოო ფაქტორების ნორმალ-იზებული მდგომარეობის დროს. ამიტომ, ხშირად წამოიჭრება პრობლემები ეკონომიკური, ორგანიზაციული და ტექნიკური ასპექტების, რომლებიც მოითხოვს მენეჯმენტის სრულყოფას, რესურსებისა და შედეგების წონასწორობის შეფასებასა და კონკურენტუნარიანობის მართვას.

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების დინამიურობა და მასშტაბურობა, სატრანსპორტო ეკონომიკური კავშირების სირთულე, ამალღებს სტრუქტურული ბიძგების ინტეგრაციისა და ინტენსიფიკაციის როლს საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. შედეგებისა და დანახარჯების ურთიერთკავშირის რაციონალურობა უკავშირდება განვითარების ხარისხობრივ ფაქტორებს. ამიტომ ეროვნული მეურნეობის ეფექტიანობის მართვის სტრატეგიული მიდგომები, გამომდინარე კონკურენტული დამოკიდებულებიდან წარმოების ფაქტორთა, მომსახურებისა და პროდუქციის მსოფლიო ბაზარზე მოითხოვს გადაწყვეტილებების ოპტიმიზაციას. ამავდროულად, ყურადღების კონცენტრირება საჭიროა საზღვაო გადაზიდვების ბაზრის პარამეტრებსა და ყოველი საზღვაო ტრანსპორტის სანარმოს მიერ გამოყენებულ პოტენციალს შორის ადეკვატურობის პრობლემაზე [2].

საზღვაო ტრანსპორტის რესურსების გამოყენების ეფექტურობისა და წონასწორობის ოპტიმიზაციის ამოცანები განმპირობებულია ინტეგრაციული პროცესებით, მეგაეკონომიკაში მიმდინარე სტრუქტურული რყევებით და შრომის საერთაშორისო დანაწილებით, გარე ფაქტორებისა და სანარმოს შედეგების ურთიერთქმედებით და ასაბუთებს ეფექტური გადაწყვეტილების მიღების მუდმივ დაზუსტებას. აღნიშნული გარემოებები ასაბუთებენ ერთობლივი შედეგების გამოკვლევის მიმართულებას. მნიშვნელოვან როლს სანარმოს ინფრასტრუქტურის ქვედანაყოფების ურთიერთქმედების ურთიერთობაში თამაშობენ საზღვაო ნავსადგურები. როგორც სხვადასხვა სახის ტრანსპორტის გამაერთიანებელს ნავსადგურებს უნდა გააჩნდეთ მაღალი ტექნიკურ-ეკონომიკური დონე და რეზერვების დინამიური სისტემა. ეკონომიკური რესურსების დეფიციტურობა და საერთო სისტემური გადაწყვეტილების მიღების დისკრეტულობა განპირობებულია რეგიონალური სატრანსპორტო სისტემის რგოლებისა და ტვირთწარმოქმნი სანარმოს არაბალანსირებული სიმძლავრეები. საზღვაო ტრანსპორტის ადეკვატური განვითარების რიგი გადაუჭრელი ეკონომიკური პრობლემებისა ამალღებს მეთოდოლოგიური ასპექტების სრულყოფის აქტუალობას მულტიმოდალური სატრანსპორტო ტექნოლოგიების გაფართოებისა და საზღვაო ვაჭრობის გლობალურ ბაზარზე საბოლოო ეკონომიკური შედეგების მართვის ორგანიზებაში.

ფუნქციონალური საქმიანობისა და ინვესტიციური პროცესების მართვის მექანიზმის სრულყოფა ვარაუდობს თეორიული მდგომარეობის გაღრმავებასა და ამოცანების კონკრეტიზაციას ეროვნულ ინტერესებსა და საერთაშორისო ეკონომიკაში [6]. ჯერ კიდევ დაუსრულებელია ფლოტებისა და ნავსადგურების კონკურენტული განვითარების ეფექტურობის საკითხის შემუშავება მეთოდოლოგიურ და ოპტიმიზაციულ ასპექტში. მიუღწეველია ბაზრის რეგიონალური სექტორების წონასწორობა სატრანსპორტო მომსახურებაში, სამეურნეო საქმიანობის და სიმძლავრეების დანერგვაში ადეკვატურობის, ხარისხობრივი პარამეტრების და სისტემის საიმედო მუშაობის კრიტერიუმის მიხედვით.

კარდინალურ პრობლემად ხანგრძლივი დროის განმავლობაში რჩება მულტიმოდალური სატრანსპორტო ტექნოლოგიების შედეგების მართვის მექანიზმის სტრუქტურისა და შემადგენლობის ოპტიმიზაცია. ასეთი მექანიზმი უნდა გამოხატავდეს როგორც ტერიტორიულ ასევე დარგობრივ კანონზმიერებას სატრანსპორტო კვანძების განვითარებისა, რომელიც აერთიანებს საქონლის წარმოებასა და ტრანსპორტირებას უნიფიცირებული სახით.

სატრანსპორტო მომსახურების ინტენსიფიკაცია საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში მოითხოვს თეორიულ და მეთოდოლოგიურ უზრუნველყოფასა და საიმედო მეთოდების შემუშავებას სამეურნეო გადაწყვეტილებების დასაბუთების შესახებ. ამიტომაც აუცილებელია ყურადღების კონცენტრირება შედეგიანობის მართვის მექანიზმის თავისებურების კვლევაზე.

ამ პირობებში აუცილებელია შედეგიანობის მაჩვენებლების გამოყენება, რომლებიც მეტწილად სრულად ხსნიან მოვლენათა არსს და დანახარჯების ურთიერთკავშირის განსაკუთრებულობას. შეფასების სისტემა მიმართულია ძირითადი ასპექტებისა და განვითარების შედეგების და ფუნქციონირების გამოვლენაზე, ასევე განსაკუთრებული მენეჯერული მიდგომის გამოყენებაზე სტიმულირების სისტემაში.

საბოლოო შედეგების მაქსიმუმის მიღწევაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს ფლოტის განვითარების ბალანსირებულობას სატრანსპორტო ობიექტების ტექნიკური სრულყოფის თვალსაზრისით.

საზღვაო ტრანსპორტის ფუნქციონირების ეფექტურობის აქტუალურ პრობლემად ითვლება სანარმომო განვითარების ვარიანტების განსაზღვრა. ეს თავის მხრივ ასაბუთებს ეკონომიკური და სამეურნეო გადანყვეტილებებს. უპირველეს ყოვლისა, ეფექტურობის ეკონომიკური კრიტერიუმებისა და მაჩვენებლების შემადგენლობის დაზუსტება, რომელიც მეტწილად გამოხატავს პერმანენტულ ცვლილებებს გლობალურ საფრახტო ბაზარზე.

განსაკუთრებულ როლს რესურსების ოპტიმალურ გამოყენებასა და შედეგების მაქსიმიზაციაში თამაშობს საზღვაო პრაქტიკის ჩვეულებები. ამიტომ აუცილებელია საზღვაო ტრანსპორტის სანარმომოთა მნიშვნელოვანი მიმართულებებისა და მწარმოებლურობის ამალღების პრობლემების გათვალისწინება.

ამრიგად საზღვაო ტრანსპორტის ინდუსტრიის განვითარების პრობლემებთან დაკავშირებული ძირითადი ამოცანები მოიცავენ:

- საზღვაო ტრანსპორტის ცალკეულ სანარმომოთა ურთიერთქმედებისა და ეკონომიკური განვითარების შედეგების შეფასების მეთოდებს;
- ინტეგრაციული პროცესების ეფექტიანობის მაჩვენებელთა კლასიფიკაციას სატრანსპორტო მომსახურების საზღვაო ბაზრის სისტემაში;
- საფრახტო ბაზრის ცალკეული სექტორების ეფექტიანობისა და ნონასწორობის პარამეტრების აღრიცხვის მეთოდებს;
- საზღვაო ტრანსპორტის სრულმასშტაბიანი და მყარი პოზიციონირების ეფექტურობის სისტემური მაჩვენებლის დასაბუთებას საზღვაო ვაჭრობის გლობალური ბაზრის სისტემაში;
- სანარმომო ფაქტორების გამოყენების ეფექტიანობის განსაზღვრის პრინციპებს ხარისხობრივი პარამეტრების მიხედვით;
- ფუნქციონალური საქმიანობის ეფექტიანობის მართვის მექანიზმს, რომელიც მიმართულია კომპანიის სასიცოცხლო ციკლის პარამეტრების ნორმალიზებაზე;
- საზღვაო ტრანსპორტის სანარმომობისა და სხვა სანარმომო ინფრასტრუქტურის დანაყოფების ეკონომიკური ურთიერთქმედების გაძლიერებას;

ლიტერატურა/ REFERENCES

- [1] Бабицкий А. Ф. Социал. Законы и теория экономических процессов настоящего и будущего. –К: МАУП 2005–496 с.
- [2]. Бочарев В.В. Финансовый инжиниринг. – СПб.: Питер, 2004 – 400с
- [3]. Валдайцев С.В. Оценка бизнеса. – М.: ТК 2003
- [4]. Винников В.В. Проблемы комплексного развития морского транспорта Одесса: Феникс, 2005. – 299с
- [5]. Грибовский С.В. Оценка доходной недвижимости – Санкт Петербург 2001 г.
- [6]. Дайле А. Практика контролинга. – М. финансы и статистика 2003. 331с.
- [7]. Джоббер Д. Принципы и практика маркетинга. – М: «Вильямс» 2000. – 688 с.
- [8]. Долан Р. ДЖ., Саймон Г Эффеktivное ценообразование – М.: Экзамен, 2005, - 416 с

**ინოვაციური ეკონომიკა
და მართვა**

**INNOVATIVE ECONOMICS
AND MANAGEMENT**

იგორ მონიშჩუკ,

სამართლის მეცნიერებათა
დოქტორი, ასოცირებული
პროფესორი, სოციალურ და
ჰუმანიტარული კათედრის
პროფესორი
პრეკარპატიური ფაკულტეტის
დისციპლინები
(ივანო – ფრანკისკი)
შინაგან საქმეთა ეროვნული
აკადემია

სვეტლანა მონიშჩუკ,

მეცნიერებათა დოქტორი საჯარო
ადმინისტრირებაში,
ასოცირებული პროფესორი,
უკრაინის დამსახურებული
იურისტი

*შემოსულია რედაქციაში:
დეკემბერი 2019
რეცენზირებულია:
დეკემბერი 2019*

IHOR ONYSHCHUK,

Doctor of Science of Law, Associate
Professor, Professor of the Department
of Social and Humanitarian
Disciplines Precarpathian Faculty (Ivano-Frankivsk city)
National Academy of Internal Affairs,
Ukraine;
revival.if.ua@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9472-5472

**„სამართლიანობის» კატეგორიის ალგილი
უკრაინის სამართლებრივ იდეოლოგიაში
და მისი შესრულების მონიტორინგი
საკანონმდებლო აქტებში**

**THE PLACE OF THE CATEGORY OF
“JUSTICE” IN THE LEGAL IDEOLOGY
OF UKRAINE AND METHODS OF
MONITORING OF ITS REALIZATION
IN LEGISLATIVE ACTS**

ანოტაცია. სტატიაში აღწერილია პოლიტიკური სამართლიანობის იდეის განვითარება, სამართლიანობის პრინციპის შემუშავება, მისი როლი და მნიშვნელობა კანონმდებლობის გაუმჯობესების და უკრაინის სამართლებრივი სახელმწიფოებრიობის გასაძლიერებლად. საზგასმულია იუსტიციის, როგორც კანონის პრინციპის საკითხები, დაზუსტებულია მისი როლი სამართალშემოქმედებაში. სამართლიანობის მოსაზრება, როგორც კატეგორიაში, რომლის დახმარებით შესაძლებელია საკანონმდებლო აქტების შეფასება, დასაბუთებულია, ნაპოვნია წინააღმდეგობები საკანონმდებლო აქტებისა და სამართლიანობის კორელაციაში. განისაზღვრება საკანონმდებლო საქმიანობის ოპტიმიზაციის გზები, სამართლებრივი მონიტორინგის საშუალებით. დადგენილია, რომ კანონისგან განსხვავებით, საკანონმდებლო აქტის გაყალბება, უზურპაცია და დისკრედიტაცია შეიძლება.

ნაჩვენებია, რომ პოლიტიკური სამართლიანობა და, შესაბამისად, საკანონმდებლო აქტის ხარისხი, ჩვეულებრივ, დამოკიდებულია მის კონცეფციაზე. მარეგულირებელი სამართლებრივი აქტების შემომწმების იურიდიულ, ენობრივ და სხვა თანამედროვე ტიპებთან ერთად, უნდა ჩატარდეს მათი კონცეფციების მონიტორინგის შემომწმება. ამრიგად, დასკვნას იღებს იურიდიული აქტის კონცეფციის ჰარმონიზაცია იურიდიული ტექნოლოგიის წესებთან, ასევე მისი მიღების მიზანშეწონილობის და ალტერნატივების ხელმისაწვდომობის შესახებ.

პოლიტიკური სამართლიანობის იდეა უშუალოდ მოქმედებს სამართლის ყველა დარგზე, რომელიც გათვალისწინებულია ნორმებში, პრინციპებსა თუ სამართლებრივ ნორმებში. სამართლიანობის თვალსაზრისით კანონების მოქმედების აუცილებელი ინდიკატორია, ძირითადად, მათი მკაცრი შესაბამისობა ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების საყოველთაოდ აღიარებულ სტანდარტებთან, მათი პრიორიტეტის პრინციპით და ამ ფასეულობათა საიმედო დაცვის ამოცანასთან.

საკანონმდებლო აქტი არის კანონის წყარო, სადაც კანონი უნდა იყოს მიზეზი, ხოლო კანონი არის შედეგი, შესაბამისად, კანონი სამართლიანობის შედეგია. ამრიგად, კანონი უნდა იყოს კანონიერი, ხოლო სამართალი - სამართლიანი. კანონის სოციალური ღირებულება მდგომარეობს სამართლიან აღსრულებაში, რომელიც გამოიხატება შესაბამისი აქტის საშუალებით. კანონის უსამართლობის გამო, სამართლიანობა თავად ხდება კანონი.

SVITLANA ONYSHCHUK,
 Doctor of Sciences in Public
 Administration, Associate Professor,
 Honored Lawyer of Ukraine, Head of
 Interregional Department of the National
 Civil Service Agency in Chernivtsi, Ivano-
 Frankivsk and Ternopil Region Ukraine;
svikana@meta.ua
orcid.org/0000-0002-4072-6565

Received: December 2019
Accepted: December, 2019

საკვანძო სიტყვები: სამართლიანობა, თავისუფლება, პასუხ-
 ისმგებლობა, საკანონმდებლო აქტი, ხარისხი და ეფექტურობა, იუ-
 რიდიული მონიტორინგი.

ABSTRACT. In the scientific article the development of the idea of political justice, the tendencies of the development of the principle of justice, its role and importance for the improvement of the legislation and strengthening of the legal statehood of Ukraine are revealed. Issues of justice as a principle of law are highlighted, his role in lawmaking is clarified. The idea of justice as a category, by means of which it is possible to evaluate legislative acts, is proved, the contradictory relation of legislative acts and justice is revealed. The ways of optimization of legislative activity through legal monitoring are outlined. It has been found out that unlike the law, a legislative act can be falsified, usurped and discredited.

It is shown that political justice, and therefore the quality of a legislative act, usually depends on its concept. Along with the legal, linguistic and other modern types of expert examination of normative legal acts, a monitoring expertise of their concepts should be carried out. Consequently, a conclusion is reached on the approval of the concept of a legal act with the rules of legal technology, as well as the appropriateness of its adoption and the availability of alternatives.

The idea of political justice directly affects all branches of law, being enshrined in norms-principles or legal norms. A significant indicator of the full value of laws from the standpoint of justice in many respects is their strict harmony with the generally recognized standards of human rights and freedoms, with the principle of their priority and the task of reliable protection of these values.

Legislation is the source of law, where the right must be the cause, and the law is consequence, therefore, the right is a consequence of justice. Thus, the law must be legal, and the law is fair. The social value of the right is the fair use of the law, expressed through the relevant act. As a result of the injustice of the law, justice itself becomes a law.

Key words: justice, freedom, responsibility, legislative act, quality and efficiency, legal monitoring.

JEL CLASSIFICATION: D78

INTRODUCTION

According to the modern conception of the rule of law, the legislative act must ensure the reliable protection of human rights and freedoms, guided by the idea of justice, and also comply with the main legal and institutional principles of the organization of state power. According to the criterion of fairness, all branches and norms of law are evaluated. Democratic values such as legitimacy, humanism, justice, and as principles, work closely together and complement each other organically.

The scattering of monitoring research and public policy analysis adversely affects the process of correcting current legislation, state strategy and programs. Monitoring scientific or quasi-scientific assessments requires far greater investment than intuitive or impressionistic political assessments through the systematic use of practical knowledge and experience provided by the responsible administrative authority.

Unlike law, a legislative act can be falsified, usurped and discredited. The right is stable, unlike the law. Right is within us, not outside, and is independent of any political or legal constructs that can be deformed, usurped, and speculatively used. The law does not give rise to rights, but to the contrary, the law is, at best, a formalization of law and its generalization, and at worst a means of infringement.

By monitoring legislative acts for political justice, one can increase the legislator's accountability for the results of his or her decisions and thus promote the democratic functioning of political institutions; create a basis for a critical approach to the law and the legal system as a whole. De facto identifying the discrepancy between the legislator's goals or intentions and the results actually achieved will give impetus to the improvement of regulations.

Justice is a criterion for evaluating all political and state-legal phenomena, though, of course, it is not the only one, since socio-economic circumstances dictate their demands and limit the application of the principles of justice, and oppose them as necessary.

ANALYSIS OF RECENT RESEARCH AND PUBLICATIONS

The problem of correlation of law and justice has occupied and is now one of the leading places in the scientific research not only of jurists, but also of philosophers, sociologists, political scientists. These are the works of S. Alekseev, V. Babayev, G. Hegel, T. Hobbes, R. Iering, I. Kant, D. Kerimov, S. Montesquieu, V. Nersisjanc and other scientists.

The questions of assessing the quality and effectiveness of legislation on the criterion of justice have been developed by world science to some extent since the early stages of the existence of the state and law. It was the ideas of Plato, Aristotle, M.-T. Cicero, T. Hobbes, J.-J. Rousseau, Sh. L. Montesquieu, F. Bacon, I. Bentham on the quality of laws and rules for their writing became prerequisites for the formation of the theory of law-making technique. Thus, Aristotle held the view that an essential indicator of the quality of the law was its agreement with political justice and law [1, p. 98].

Renowned English philosopher and jurist E. Bentham is recognized as the founder of normography - the science of legislative art, as well as the principles of morality and law [2]. English politician, statesman, scientist, philosopher F. Bacon is considered one of the founders of legal technology. In the well-known work of F. Bacon's «New Organon» (1620) laid down the rules of writing fair laws [3].

A more thorough analysis of the issues of justice as an indicator of the quality and effectiveness of regulations began in the XIX-XX centuries. In the XIX century, special works on legal technology have been published in Germany (R. Iering, A. Wach), in Switzerland (K. Stokes), in France (F. Zhen), in England (K. Ilbert). These issues were also covered in the works of law theorists: R. Stammler, L. Guenter, G. Ellinek and others.

The publication «Expert Analysis of the Bill» covers the principles of development and adoption of the concept of law, entry into force, issues of expertise at the stage of drafting the bill. Author of the paper - Assistant Secretary of the Cabinet of Ministers of Canada from 1998 to 2001, expert at the Canadian School of Public Service, professor at the University of Queens, Kingston and Ontario D. Elder [4].

In the paper «Theoretical Foundations of the Study of the Effectiveness of Legal Regulation of Publicity and Its Limitation» by Polish Professor Kmiecik Z. [5] methodological foundations of the study of the effectiveness of legal regulation in the sphere of access to information and its limitation have been characterized; methodology for determining the purpose of legislative power; the concept of «effectiveness of law» is defined.

Of great interest is the work of contemporary American scholars C. Volden and A. Wiseman «Legislative Effectiveness in the US Congress: Legislators.» The authors develop metrics for the individual effectiveness of the legislator (assessing the effectiveness of legislation). The book proposes a monitoring technique for measuring legislative effectiveness, which contains 15 indicators [6]. Important from our point of view are the findings of the Human Rights Monitoring Institute [7]. The organization was founded in Lithuania in 2003, and its main goals are: to ensure continuous improvement of national legislation to protect human rights; monitoring of alternative reports in international human rights bodies; public response to human rights abuses, etc. Most of the Institute's staff have worked in several national and international human rights organizations, such as the United Nations Committee on the Rights of the Child and the National Judicial Selection Committee. A considerable number of staff members of the Institute for Human Rights Monitoring worked with experts from the Council of Europe and the OSCE. Practical recommendations on the application of legal monitoring mechanisms to improve legislation are set out in a Council of Europe document

«Practical Impact of the Council of Europe Monitoring Mechanisms on Strengthening Respect for Human Rights and the Rule of Law in Member States» [8]. The document brings together a selection of examples of measures taken by the Council of Europe in the EU Member States as a result of human rights monitoring and corruption.

Thus, law and justice have been subjected to theoretical analysis mainly in the past, as two separate, isolated phenomena. This position requires a critical reassessment. Quite often, emphasizing the limited connection between law and justice, their common features are absolutized.

AIM AND RESEARCH OBJECTIVES

The purpose of the article is to explore the development of the idea of political justice and to illustrate the tendency of the development of the principle of justice, its role and importance for improving the legislation and strengthening the legal statehood of Ukraine.

To achieve this goal, the following tasks were set:

1. To raise the issue of justice as a principle of law, to find out its role in lawmaking.
2. To substantiate the idea of justice as a category intended to evaluate legislative acts.
3. To identify contradictions between the balance of legislative acts and justice.
4. Outline ways to optimize lawmaking through legal monitoring.

PRESENTING MAIN MATERIAL

Being part of the legal culture, political justice acts as a regulator of social relations, a condition for the normal and peaceful coexistence of members of civil society.

«Fair» in political relations, according to Aristotle, is reasonable, and therefore these relations should be limited by law in all spheres of public relations, including political (power - subordination). For the first time, the philosopher distinguishes: political justice as an opportunity to unite in political communities and participate in government; legal justice, that is, special relations between free and equal members of the policy, which are included in two systems - vertical (polis-citizens - distributive justice) and horizontal (between individuals - equitable justice) [9, p. 34]. Modern Ukrainian society wants greater justice, expresses concern about the problems of legislation and honest government, feels the need to develop national self-awareness in compliance with the law.

The need to evaluate legislation on political justice is driven by the current challenges for Ukraine's regional policy and one of the goals of the EU-Ukraine association - to enhance cooperation in the area of justice, liberty and security in order to ensure the rule of law and respect for human rights and fundamental freedoms [10]. .

Law depends on law, not the other way around. The legislator can summarize some established practice and formulate the result in the form of a law. This is actually the function of the legislator. And such a law cannot contradict the right because the law is at its core. There is a «will of the legislator», some initiative of which he may offer «another right», but such an initiative should not and cannot ignore justice. For if it is ignored, then what will the court rely on? Therefore, a legislative initiative must be based on political justice, and must be accepted by society, become part of common practice, and only then will it become a «right.» And to regard the law as an instrument of violence against society (and law) in the name of protecting one's interests, this position is wrong, anti-legal [11].

The criteria of political justice depend on many factors - economic, class, national, demographic, cultural, etc. They can vary in different peoples depending on the specific historical stage, the level of development of civilization. Is the law fair? The question is complex, and a question that will always trouble the minds of philosophers, thinkers, and at the same time we can never give a definite answer. What is the difficulty in determining the correlation of these concepts? Law is a measure of the realization of freedom and at the same time a norm of political justice. Law and justice are categories of different social institutions (morality, morality and jurisprudence), so it is so difficult at times to draw parallels between them. In the case where the citizens of one country live and mutually recognize the rights and freedoms of each other, in this case, we can call this order fair, or «justice.» Justice itself is the basis of ideas, the

basis of law, expresses its essence, and special consolidation in the form of a legal act allows us to recognize both justice and the phenomenon of law as a whole [12].

Are laws always valid? The question is relevant at any time and in any state, regardless of any factors. And it is certainly clear to everyone that it is not always the case, however, the law is binding and legal in nature. Moreover, it can often be concluded that many laws, above all, have a regulatory function. It is only natural that people expect a just result from a just law as a result of its implementation. But when a fair law is applied, a fair result is not always guaranteed, the law may be misinterpreted, misinterpreted or misapplied. And in addition, there are three branches of government in the state, and at any stage of implementation, the implementation of the law may receive absolutely not the result that was initially expected. And it is all the more difficult to expect a just result when the law itself does not initially possess the signs of universal justice. The law is a manifestation of a certain will in specific historical conditions, and therefore it is impossible to speak of its absolute justice, but only in relation to a particular society. Much attention has always been paid to the possibility of the existence of an unjust law and the duty to obey it. It is a well-established opinion that even a very effective law should not exist if it is unjust. In this case it does not matter that this law is good for many by restricting the freedoms of others [12].

In the meantime, V. Nersesjanc equates law and justice with great perseverance. "Understanding justice as equality (as a universal scale and an equal measure of freedom of people) includes justice. In the context of the distinction between law and law, this means that justice enters into the notion of law that right is by definition fair, and justice is the intrinsic property and quality of law, the category and characteristic of legal rather than outside legal [13].

According to Professor E. Allott University of London, the main reason for the ineffectiveness of the legislation is related to defects in the linguistic formulation of the legal message, the imperfection of legal structures and lack of feedback. Legal systems tend to have drawbacks in each of these areas. Another reason for the ineffectiveness of legislation is the conflict between the legislature's political goals and the nature of the society in which it intends to implement it. In many cases, legislative proposals enter into force only after they have been approved by those who will obey them [14, p. 236-237].

The most important regulator of the political system is the legal system (the totality of sources of law and jurisdictions of a particular state, and sometimes its separate parts; legal culture, legal ideology, legal science, non-state legal institutions) covers all legal phenomena and processes that occur throughout the state society.

If the targets are not set out in the legislation, they are stated during parliamentary deliberations and formulated in a cover note. Appraisers, without politically defined goals, will have to determine what to consider as the purpose of the law.

The meaning of «efficiency» refers to the degree of protection of citizens by laws and legal processes. Almost all serious legal cases are conflicts between the state and the citizen. The effectiveness of legislation depends to some extent on the compliance of citizens with legal decisions. The big problem is to persuade citizens to accept what is going on in the lawsuit. The lawsuit is about ordinary life, where people become entangled in conflict. It is often necessary to persuade people to comply with a judgment that they believe does not agree with their interests. [15]

The concept of a legislative act is a document that clearly states: the basic idea, purpose and subject of legal regulation; the number of persons covered by the NPA project; the place of future NPA in the system of current legislation; the value that the NPA will have for the legal system; a general description and evaluation of the state of legal regulation of the relevant relations, the existing deficiencies of the legal regulation and the ways of eliminating these deficiencies; socio-economic, political, legal and other consequences of the implementation of the future law.

For example, in Canada, the monitoring of legislative concepts is an integral part of the drafting process. Monitoring expertise begins with policy making and is carried out throughout the NPA development cycle. The examination is conducted by the ministries or other agencies involved in the submission of proposals, by the Ministry of Justice and other central agencies, in particular the Bureau of the Privy Council.

The main responsibility for the examination of legislative proposals rests with the ministry that initiates the bill. The costs and benefits associated with the bills, their impact on social groups and individuals, their implications for the government, etc. are evaluated. The initiating ministry, through a proper minister, must submit to the Cabinet of Ministers evidence, supported by analysis, that the adoption of the bill is the best way to achieve the political goals. All this justifies the continuation of the drafting of the bill.

The Ministry of Justice of Canada, through the provision of appropriate legal services, provides the Ministry of Initiator with advice on the legal issues underlying the proposed bill. After the Cabinet of Ministers approves the initiative, the legal services of the Ministry of Justice formulate the bill in accordance with the instructions of the Ministry of Initiator. Thus, the Ministry of Justice has the possibility of expert control over the compliance of the draft law with the legal requirements and the mandate of the Cabinet of Ministers [4, p. 18].

To harmonize the main conceptual proposals of the NPA projects on homogeneous issues, it seems very useful to develop a unified basic concept for a group of interconnected NPA projects, which will undoubtedly contribute to the construction of a modern system of law and to the interaction between its elements.

Thus, political justice, and therefore the quality of a legislative act, usually depends on its concept. Along with legal, linguistic and other modern types of NPA expertise, monitoring of their concepts should be monitored. Therefore, a conclusion is reached on the agreement of the NPA concept with the rules of legal technique, as well as on the expediency of its adoption and the availability of alternatives.

In the mind of the people, the law is not always perceived as an act that adequately reflects their real needs and political interests. Legislative actions of the legislator are sometimes carried out without a sufficiently deep, comprehensive scientific development of mature social problems, their consistent conceptualization, and sociological validity. The practice of secret drafting of regulatory decisions has not been eradicated. There has not been an elementary survey of the population in solving legal problems on a state or individual scale. There is no well-established, legally qualified procedure on this issue. All this does not increase the regulatory prestige of the NPA, does not cultivate legal feelings in society, complicates the course of political processes [16, p. 71]

The results of legal monitoring answer the question of the low efficiency of the NPA. Any sociological and legal research implies the existence of methodology, methodology, techniques and procedures. Sociological and legal research can be presented as a set of some theoretical postulates, conceptual models, methods, procedures, methods of collecting, processing and analyzing information about social and legal facts - behavior of individuals and social groups, their evaluation, judgments and opinions.

An example of the inconsistency of a draft regulatory act with a state strategy was the draft Law of Ukraine «On the Features of State Policy for Ensuring State Sovereignty of Ukraine over Temporarily Occupied Territories» (Reg. No. 7163-1 of 04.10.2017). There is no state strategy for Ukraine's exit from the armed conflict, the return of Crimea and the reintegration of the occupied territories. It is necessary to develop a strategic plan for returning territories to the legal field of Ukraine. Ukraine's international commitments to coherent foreign policy activities must be fulfilled by coordinating the actions of the legislative and executive branches of the Ukrainian authorities.

It is generally recognized that the lawmaking of public authorities is nothing more than a study of the needs and opportunities of society in the spheres subject to state-government regulation [17, p. 151].

Based on the analysis of documents, the future development of legal reality is predicted. Documentary sources are extremely diverse: from international agreements and regulations, statistics, job descriptions and organizational reports, business papers to personal correspondence, memoirs and diary entries. The above indicates that the basic, central concept of the analyzed method of gathering information is the term «document». The common meaning of the term «document» includes mainly only official texts and materials [18, p. 65].

For example, the conclusions of the leading sociological centers of Ukraine (Razumkov Center; Center for Social and Marketing Research; Kyiv International Institute of Sociology; Rating) in March 2017 regarding the attitude of Ukrainians to the EU and NATO have become the basis for the adoption of the Law of Ukraine «On Amendments to

the Law certain legislative acts of Ukraine (concerning the foreign policy of Ukraine) »(Reg. No. 6470 of 18.05.2017). According to a poll, 66.4% of respondents support Ukraine's EU membership, and 55.9% - in NATO.

At the same time, experts say, «in the absence of mechanisms and institutions focused on consolidating national consensus, nationwide identity, it is virtually impossible to ensure political stability, effective functioning of the legal system, democratic progress, and economic prosperity in Ukraine» [19].

Compromise norms are implemented for such common reasons as: optimal solution; an alternative way of solving the problem; tactical reception; a means of avoiding contradictions, etc.

A viable alternative involves the immediate resolution of the most pressing conflicts in the interests of both parties, for example, criminal relations that have become more acute. Delay in the elimination of contradictions threatens the onset of unforeseen and sometimes catastrophic consequences for the state and its citizens.

That is why the issue of enhancing the «political culture of the consensus type» and the formation of «mechanisms and institutions focused on consolidating the national consensus» is one of the main and urgent tasks of the state, which should become a matter for the whole Ukrainian people.

In addition, the process of democratization is characterized by a partial redistribution of political power, the delegation of powers to other subjects of law - citizens, public institutions and organizations; consolidation in the laws of human rights and freedoms; the abolition of anti-democratic laws and institutions of government [20].

The legal parameters of efficiency are determined by a number of factors: the historical aspect; temporary space; development of social relations in relation to the measurement of legal reality, economic development; conditions of the mechanism of legal regulation. The above list is certainly not exhaustive. You can also specify additional criteria that will be determined depending on the type of performance.

For example, in order to increase the effectiveness of legislation on family support and ensure, respect and protection of the rights of the child, the President of Ukraine submitted to the Parliament a draft Law of Ukraine «On Amendments to Some Laws of Ukraine on Strengthening Safeguards for Child Safety» (Reg. No. 3579 of 03.12.2015). The bill proposed to amend the Law of Ukraine «On the basics of national security of Ukraine» and the Law of Ukraine «On the principles of domestic and foreign policy», recognize the protection of childhood as one of the important areas of national interests of Ukraine and expand the content of the basic principles of domestic policy in the social and humanitarian spheres.

The general theoretical criterion for evaluating the effectiveness of the NPA is broadly in the sense of ensuring, at the stage of enforcement, of those rights and freedoms that they were ultimately guided by. The most effective may be recognized as those regulatory provisions that will ensure the realization of social interests in their field of activity.

General indicators for evaluating the effectiveness of the implementation of the rule of law should be determined at the stage of planning of legal monitoring (preparatory stage). Indicators can be refined as a result of legal monitoring of the nature of specific public relations that are subject to regulation. In addition, the evaluation of the effectiveness of the rule of law should be carried out on a number of sectoral indicators that illustrate the specifics of rulemaking and enforcement activities in the evaluated area.

In conjunction with state policy, legal monitoring is a characteristic kind of applied, scientific and cognitive legal activity. In this way, legal information and the degree of adequacy of public policy are obtained and analyzed. Monitoring technique is a set of methods, techniques, tools, including methods of gathering information: peer review; legal expertise; interpretation of law; observation; questionnaire; poll; grouping; social and psychological techniques.

In order to get the highest possible indicator of effective implementation, it is necessary to harmonize the relations between the entities of implementation and political factors. Otherwise, the implantation of the law of social relations will only lead to its adaptation, rather than having a real impact on social relations. Adapted law does not have the capacity to modernize society effectively.

In order to present the position of the Cabinet of Ministers of Ukraine during the consideration of bills submitted to the Verkhovna Rada by the People's Deputies of Ukraine, the central executive bodies monitor the draft laws on issues

within their competence and analyze such projects for coordination with the principles of state policy.

The authority of the Cabinet of Ministers of Ukraine Secretariat also includes the ongoing monitoring and analysis of the results of the court cases being handled by the party or third party in which the Cabinet of Ministers of Ukraine is. The Cabinet of Ministers of Ukraine Secretariat is examining the grounds for bringing a lawsuit and systematically informs the Prime Minister about the results of control and monitoring.

In the American Guide From Rights to Remedies structures and Strategies for Implementing International Human Rights Decisions («From Rights to Remedies. Structures and Strategies for the Implementation of International Human Rights Decisions», New York, 2001) outlines ways to improve legal monitoring. Both the executive and the legislative branches, national courts are state bodies that can ensure that national laws are in line with international human rights obligations. States can maximize legal monitoring and other oversight mechanisms, that is, administrative units that monitor the enforcement of judgments. More directly, States should use additional litigation as a strategic tool to strengthen and enforce international judicial decisions [21, p. 19].

It is certainly appropriate for the Cabinet of Ministers of Ukraine to create appropriate conditions for public monitoring of the activity of executive bodies. In this regard, reports on the results of monitoring in the mass media, on the official web-site of the Cabinet of Ministers of Ukraine (Unified web portal of executive bodies) should be published, and publicity should be provided on the goals, content and mechanism of public policy implementation.

Annex No. 10 to paragraph 3 of §56 of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regulation sets out the performance and monitoring criteria. The procedure for monitoring the implementation of the decision, the dynamics of the main indicators, the achievement of the projected results, the periodicity of the analysis of the effectiveness of the results of the implementation of the decision and the ways of their application for state policy adjustment are determined, as well as the central executive authorities that will participate in the monitoring.

According to the Cabinet of Ministers of Ukraine Regulation, the draft of the Cabinet of Ministers of Ukraine decree, as well as the draft of the Cabinet of Ministers of Ukraine decree approving the concept of implementation of state policy in the proper sphere, the concept of the state target program and the concept of law, which is subject to legal regulation in the sphere, the legal relations in which are regulated by EU law, are subject to elaboration subject to the *acquis communautaire*.

The draft of the Cabinet of Ministers of Ukraine ordinances, as well as the draft of the Cabinet of Ministers of Ukraine regulations approving the concept of public policy implementation in the proper field, the concept of the state target program and the concept of law affecting rights and freedoms guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, are subject to elaboration in accordance with the provisions of the said Convention. and the practices of the European Court of Human Rights. In such a condition, the developer must first determine: violations of the rights and freedoms guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, to which the draft act relates. Secondly, the developer must ensure that the draft of the Cabinet of Ministers of Ukraine act incorporates the provisions of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Third, the results of the drafting of the Cabinet of Ministers of Ukraine act are recorded by the developer in the certificate.

On December 25, 2013, Resolution No. 968C of the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the procedure for planning and monitoring of the implementation of the Strategy of State Policy for Promoting Civil Society Development in Ukraine by the executive authorities. According to this decree, public institutions and organizations can control the implementation of the Strategy. The executive is obliged not only to publish the Action Plan for the implementation of the Strategy for a year, which is the basis for establishing a democratic community in the country, but also to provide a report on the results of monitoring its implementation [22].

This Order promotes better control by the public on the measures taken and initiated by the executive power and demonstrates the pro-European vector of development of civil society institutions in Ukraine, including in the field of

self-organization and local self-government.

Important is the motivation for self-organization and action of civil society institutions, without which the interests of public actors in political governance cannot be expressed. In addition, there is an update on the needs of civil society in improving the quality of influence on public policy, management of public affairs or the election of political leaders at any level of political power, whether local or national. The boundaries within which decisions are made are shifted.

Ukraine out of 25 recommendations made following the results of the third round of monitoring by the Council of Europe Group of States against Corruption (GRECO) and the Organization for Economic Co-operation and Development's (OECD) Istanbul Action Plan, only 14 have been partially or satisfactorily implemented. power since 27.

The success in adopting legislative changes to the anti-corruption trend was achieved not because of the noble consciousness of Ukraine's political elite, but because of pressure from international structures in the context of signing the Association Agreement with the EU. As an example, drafted by the Ministry of Justice of Ukraine and released in June 2013, the draft law on amendments to the Law on Political Parties in Ukraine (regarding financing of political parties' activities) only slightly takes into account the recommendations of the Venice Commission and the OSCE. There is no consensus within the country on the content of party finance reforms.

The annual monitoring of the implementation of the Strategy by local authorities with the involvement of public institutions and organizations is the best way to facilitate the rapid establishment of a basis for civil society development [23].

The subject of monitoring is the activity of local authorities to implement the Strategy. In particular, the document provides a comparison of the de facto compliance of the measures with regard to the planned ones. In addition, the extent to which the results of the implementation and alignment of the target programs with those initially set will be determined.

An analysis of the activities of the executive branch and proposals and comments from the public on the implementation of the Strategy is perhaps the most important aspect of monitoring. According to the Cabinet of Ministers of Ukraine Procedure, the executive authorities are obliged, on the basis of the monitoring results, to create a draft annual report and make it publicly available for discussion. After discussing and summarizing.

RESULTS AND DISCUSSION

Thus, the quality of the law is its ability to respond to social realities (economic, political and other), that is, the focus is on the content of the law. The quality of the law is manifested above all by the fact that it defines the needs and requirements of social reality. The legal form of the law is also important. Even if the law accurately translates the requirements of life, but is incomplete in form, its validity will be doubtful. That is why the quality of the law is the totality of its properties that relate to both content and form (agreement with the will of the state; economy; stability; timely updating; completeness; concreteness; democracy, etc.).

Legal monitoring is a mechanism of continuous evaluation, analysis, forecasting of the state, dynamics of legislation and practice of its application for revealing their compliance with the planned results of legal regulation. Legal monitoring is aimed at determining the degree of effectiveness of national legislation.

Involvement of civil society institutions in the main bodies for the implementation and monitoring of government policy and lawmaking in almost all EU Member States demonstrates the importance of their involvement. Such involvement should at the same time ensure the real involvement of civil society institutions in order to achieve common political goals. In order to properly assess the impact of government policy, monitoring should be carried out as a separate process. The European experience shows that it is most appropriate to entrust an independent public or private institution with the necessary qualifications (such as an audit chamber or an independent think tank) for such a complex matter.

CONCLUSION

Equity is an important criterion for the quality and effectiveness of legislation. Law is a normative justice that forms the basis of law, showing the property of its rules. The very right acts as the bearer of justice, ensures its implementation. Only the rule of law has fair laws. Legislation is an image of justice.

The idea of political justice directly affects all areas of law, being enshrined in norms or principles. An essential indicator of the validity of laws from the standpoint of justice is, in many respects, their strict compliance with generally recognized standards of human rights and freedoms, with the principle of their priority and the task of reliable protection of these values.

A legislative act is a source of law, where law must be the cause, and law is the consequence, therefore, law is the result of justice. Thus, the law must be legal and the law just. The social value of the right lies in the fair enforcement of the act. Due to the injustice of the law, justice itself becomes law.

In countries where parliamentary monitoring of the use of expert opinion and analysis of legislation is carried out, researchers are very calm about the possibility of making immediate political decisions, pointing to difficulties in cases where its results go against the flow of political interests. In particular, it is noted that its results «are often distorted, rejected or simply ignored by policy makers.» Which, apparently, does not prevent them from continuing to carry out such analysis. Such an analysis should exist locally, however, and it is accompanied by difficulties related to resource constraints.

REFERENCES

- [1] **Kysljuk, O.** (2000), Aristotel'. Polityka [Policy]. Kyi'v: Osnovy [in Ukrainian].
- [2] **Bennett, J. (2017), Bentham, J.** (1789), An Introduction to the Principles of Morals and Legislation, Retrieved from <https://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bentham1780.pdf>
- [3] **Jardine, L. and Silverthorne, M. (2000), Bacon, F.** (1620), The New Organon, Cambridge: Cambridge University Press.
- [4] **Kabyshv, S.** (2006), Zakonotvorchestvo v Kanade [Legislation in Canada], Moskva: «Formula prava» [in Russian].
- [5] **Kmieciak, Z.** (2012), Podstawy teoretyczne badania skuteczności regulacji prawnej jawności i jej ograniczeń. Retrieved from www.ksiegarnia.beck.pl/.../jawnosc_i_jej_ograniczenia_fragment.pdf
- [6] **Volden, C. and Wiseman, A.** (2014), Legislative Effectiveness in the United States Congress: The Lawmakers. Cambridge: Cambridge University Press.
- [7] Human Rights Monitoring Institute. Retrieved from <http://www.liberties.eu/en/organisation/human-rights-monitoring-institute>
- [8] Practical impact of the Council of Europe monitoring mechanisms in improving respect for human rights and the rule of law in member states. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe 2010, Strasbourg: Council of Europe.
- [9] **Sivers, Z.** (2015), Ujavnennja pro spravedlyvist' jak skladova polityko-pravovoi' svidomosti osobystosti [Representation of justice as a component of the political and legal consciousness of the individual], Jurydychna psychologija, 1, 32-42 [in Ukrainian].
- [10] Ugoda pro asociaciju mizh Ukrai'noju, z odniji' storony, ta Jevropejs'kym Sojuzom, Jevropejs'kym spivtovarystvom z atomnoi' energii' i i'hnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi' storonny [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand (2014). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
- [11] **Kukareka, S.** (2016), Pro pravo, zakon i spravedlivost' [About law, right and justice], <https://don-katalan.livejournal.com/1496685.html> [in Russian].
- [12] **Petrosjan, D.** (2015), Pravo kak vyrazitel' idei spravedlivosti [Right as an expression of the idea of justice]. Molodoj uchenyj, 3, 671-674. Retrieved from <https://moluch.ru/archive/83/15150/> [in Russian].
- [13] **Nersesjanc, V.** (2001), Pravo kak neobhodimaja forma ravenstva, svobody i spravedlivosti. Sociologicheskie issledovanija [Right as a necessary form of equality, freedom and justice], 10, 3-15. Retrieved from http://files.school-collection.edu.ru/dlrstore/1e21b5ed-e156-4303-b153-859c5f4230bb/%5BCIVS%5B1011_11-02-19-U2%5D_%5BTS_219%5D.html
- [14] **Allott, A.** (1981), The Effectiveness of Laws, Valparaiso University Law Review, 15 (2), 229-242.

-
- [15] **Macfarlane, A.** (2005), What makes Law Effective? (1500 words), Times Higher Education Supplement. Retrieved from http://www.alanmacfarlane.com/TEXTS/law_effective.pdf
- [16] **Kenenov, A.** ta Chernobel', G. (1991), Logicheskie osnovy zakonotvorcheskogo processa [The logical foundations of the law-making process], Pravovedenie, 6, 71–76 [in Russian].
- [17] **Chernogora, N.** (2010), Pravovoj monitoring: aktual'nye problemy teorii i praktiki [Legal monitoring: actual problems of theory and practice], Moskva: Mezhdunarodnyj juridicheskij institut [in Russian].
- [18] **Dubovickij, V.** (2010), Sociologija prava: predmet, metodologija i metody [Sociology of law: subject, methodology and methods]. Pravo i jekonomika [in Russian].
- [19] **Ukrai'na HHI stolittja. Strategija reform i suspil'noi' konsolidacii':** Ekspertna dopovid' Nacional'nogo instytutu strategichnyh doslidzhen' do poslannja Prezydenta Ukrai'ny V. Janukovycha do Ukrai'ns'kogo narodu [Ukraine XXI century. Strategy of Reforms and Social Consolidation: Expert Report of the National Institute for Strategic Studies to the Message of the President of Ukraine V. Yanukovich to the Ukrainian People], (2010). Retrieved from http://www.niss.gov.ua/public/File/2010_Book/Poslanya_2010/ukr.pdf [in Ukrainian].
- [20] **Karavans'kyj, S.** (2000), Praktychnyj slovnyk synonimiv ukrai'ns'koi' movy [Practical dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. Kyi'v: Ukrai'ns'ka knyga [in Ukrainian].
- [21] From Rights to Remedies. Structures and Strategies for Implementing International Human Rights Decisions, (2001). New York: Open Society Foundations, 212.
- [22] Porjadok planuvannja ta monitoryngu realizacii' organamy vykonavchoi' vlady Strategii' derzhavnoi' polityky spryjannja rozvytku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukrai'ni. Zatverdzheno postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 25 grudnja 2013 r. №968 [The order of planning and monitoring implementation by the executive authorities of the state policy of promoting the development of civil society in Ukraine. Approved by the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 25, 2013]. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/go/968-2013-p [in Ukrainian].
- [22] Vykonavcha vlada zvituvatyme pered gromads'kistju [The executive will report to the public]. Infobjuletен' KМУ. Retrieved from www.info-kmu.com.ua/2013-12-25-000000pm/article/17501639.html [in Ukrainian].

† ნოდარ ხადურის ხსოვნას!

ნოდარ ხადური... 1994 წელს გავიცანი. ჩემთვის დიდად პატივცემულმა პიროვნებამ, უფროსმა კოლეგამ, პროფესორმა თენგიზ ჭიაბრიშვილმა, რომელიც იმჟამად მაკროეკონომიკის კათედრას ხელმძღვანელობდა, მთხოვა მაკროეკონომიკის სპეც. ჯგუფის სტუდენტებისათვის წამეკითხა ორსემესტრიანი კურსი ბულალტრულ აღრიცხვაში. ამ ჯგუფის ჯგუფხელი ნოდარ ხადური გახლდათ. ამ კურსის დამთავრების შემდეგ ნოდარმა მთხოვა ეკონომიკური ანალიზი გვასწავლეთო (სპეც. ჯგუფის სტუდენტებს სასწავლო საგნების და ლექტორების შერჩევის უფლება ჰქონდათ),

დავეთანხმე, ეკონომიკური ანალიზის კურსიც ჩავამთავრეთ და ნოდარი თავისი ჩვეული ღიმილიანი სახით გამომეცხადა, ჯგუფის სახელით გთხოვთ აუდიტი გვასწავლეთო. ასე გადაიზარდა ლექტორისა და სტუდენტის ურთიერთდამოკიდებულება ურყევ მეგობრობად, ამ მეგობრობის დასაწყისი იყო მის მიერ შერქმეული სახელი „დედიკო“! ნოდარს ამ სახელისათვის არ უღალატინია, მე კი, დედობა ვერ გავუნე, მის გვერდით არ ვიყავი, როცა თურმე ძალიან უჭირდა...

უკეთილშობილესი ადამიანი იყო, პიროვნება - ამ სიტყვის საუკეთესო გაგებით, საოცრად გულკეთილი, ყველას დამხმარე, სპეტაკი, სულ ცდილობდა მის ირგვლივ სიკეთე ეთესა, ყველა საქმე ჩვეული ღიმილით, ხუმრობით და სიყვარულით ეკეთებინა, მაღალკვალიფიციური სპეციალისტი იყო, ხანმოკლე სიცოცხლის მანძილზე ბევრი რამ მოასწრო, თითქოს ბედი დროს ითვლიდა... იყო სახელმწიფო მოხელე, თანამდებობის პირი, ფინანსისტი, მეცნიერი, პედაგოგი, 100-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის ავტორი, რომლებიც აშშ-ში, შვედეთში, უნგრეთში, ბულგარეთში, რუსეთსა და აზერბაიჯანშია გამოქვეყნებული. მრავალი წოდება და ჯილდო ჰქონდა, მაგრამ მისთვის ყველაზე ძვირფასი ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორობა იყო, უსაზღვროდ იყო შეყვარებული თავის უნივერსიტეტზე, ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტზე... სტუდენტებთან ურთიერთობა, ლექცია მისი ცხოვრების არსი იყო... და როცა ნოდარ ხადური (დავით ნარმანიასთან ერთად) ყოვლად დაუმსახურებლად უნივერსიტეტის მიღმა აღმოჩნდა, განდევნილი და სასტიკად გულნატკენი, მაშინაც არ დაუკარგავს ადამიანობა. ერთხელ, როდესაც ერთმა კოლეგამ ჰკითხა სასამართლოში არ უჩივლეო, ნოდარმა გაკვირვებულმა კითხვითვე უპასუხა: სასამართლოში ვის უნდა ვუჩივლო, უნივერსიტეტს? შენ დედაშენს უჩივლებდიო?

აი, ასეთი იყო ნოდარ ხადური! ის გახლავთ დიდებული ქართველი, ერთგულების და პროფესიონალიზმის სიმბოლო...

ნოდარს ასეთივე უანგარო სიყვარული გაჰყვა უნივერსიტეტის, მისი საყვარელი „მალივის“ კედლებიდან...

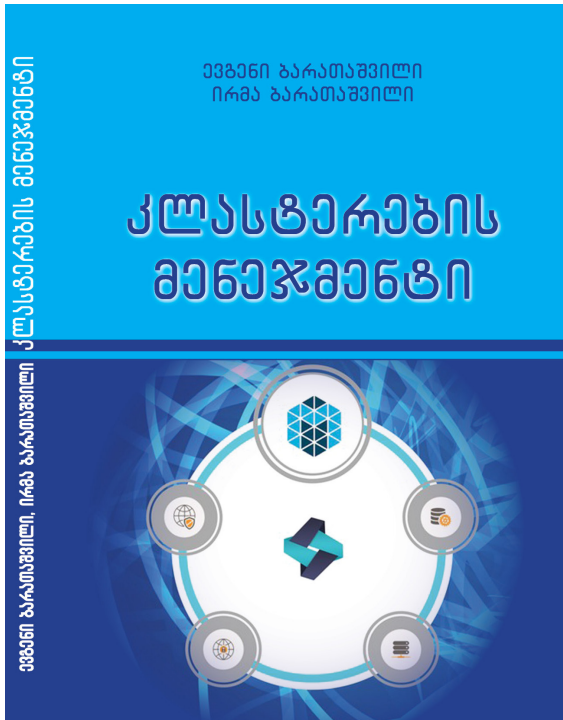
მოგონებებს რა დალევს... და რა სამწუხაროა, რომ ნოდარისგან დარჩა მხოლოდ ხსოვნა, გულში ღრმადღარჩენილი! მჯერა, ჩემო საყვარელო ნოდარ, შენი ნაკეთები კეთილი საქმენი გზას გაუნათებენ შენს შვილებს, შენს საყვარელ მარიამს და ნიკოლოზს!

ილენა ხარაბაძე

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ემერიტუს-პროფესორი**

საინტერესო და აქტუალური ნაშრომი - კლასტერების მენეჯმენტი

(ევგენი ბარათაშვილი, ირმა ბარათაშვილი, კავკასიის
საერთაშორისო უნივერსიტეტი, 535 გვ.)

თანამედროვე ეკონომიკურ ლიტერატურაში კლასტერების პრობლემას მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობა. განიხილება მათი ჩამოყალიბების, ფუნქციონირებისა და განვითარების სხვადასხვა ასპექტი. კერძოდ, შეისწავლება: კლასტერების, როგორც რეგიონის კონკურენტული უპირატესობის მნიშვნელოვანი ფაქტორის როლი; კლასტერების, როგორც რეგიონული ეკონომიკის დინამიკის განსაკუთრებული მიმართულების მნიშვნელობა; მათი, როგორც მცირე და საშუალო ფირმების ოპტიმალური ურთიერთქმედების ფორმის შეფასება; ურთიერთკავშირი კლასტერებს, ინოვაციურ აქტივობასა და სწავლების ხარისხს შორის განათლების რეგიონულ სისტემაში; სამუშაო ძალის ღირებულების დიფერენციაცია სამრეწველო კლასტერების ყველა სტრუქტურულ რგოლში; მაღალტექნოლოგიური კლასტერების პოზიციების ანალიზი რეგიონულ ფერმათაშორის ქსელებში, კლასტერების როლი რეგიონული ინოვაციური სისტემის შექმნაში. ამასთან,

კლასტერების განვითარების კვლევები რეგიონული საწარმოო კლასტერების ფუნქციონირების კომპლექსურობისა და სისტემურობის თვალსაზრისით არასაკმარისადაა შესწავლილი.

დარგის ევოლუციის პროცესმა შეიძლება, მიგვიყვანოს კლასტერების შექმნამდე ან გაფართოებამდე, რაც სცილდება დარგის ფარგლებს და წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების მძლავრ ძალას. ეს პროცესი დამოკიდებულია საბაზრო ურთიერთობათა მდგომარეობაზე, სამეწარმეო გარემოს მრავალფეროვნებაზე, კონკურენციის დონეზე, ასევე, სახელმწიფო სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკასა და მისი შემდგომი განვითარების სტრატეგიულ მიმართულებებზე. მეწარმეობის განვითარებისთვის ხელსაყრელი გარემო ხელს უწყობს კონკურენტების რიცხვის სწრაფ ზრდასა და თანამშრომლობისთვის პარტნიორების ძიების ინტენსივობას. საბოლოო პროდუქტის მწარმოებელი დარგები წარმოქმნის მხარდაჭერ კონკურენტუნარიან საწარმოებს. წარმატებული კონკურენტუნარიანი დარგების კლასტერები წარმოგიდგება ვერტიკალური ჯაჭვის სახით, რომელიც შედგება მონყობილობებითა და სხვა სპეციალიზებული რესურსებით უზრუნველმყოფი საწარმოებისა და მომწოდებლების მრავალრიცხოვანი თანამიმდევრული საფეხურისგან. კლასტერების წარმოქმნა აჩქარებს პროცესს ცალკე აღებულ, რომელიმე დარგში, ინვეს ინოვაციათა ბუმს და განამტკიცებს კონკურენციის უნარს მსოფლიო ბაზარზე. გარე ფაქტორებისა და ბაზრის კონიუნქტურის ცვლილებებიდან გამომდინარე, კლასტერები იქმნება, ფართოვდება, ღრმავდება, არახელსაყრელ პირობებში კი, დროთა განმავლობაში, იშლება კიდევ. კლასტერების მსგავსი დინამიკურობა და მოქნილობა კიდევ ერთი უპირატესობაა ეკონომიკური სისტემის ორგანიზაციის სხვა ფორმებთან შედარებით.

საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების მრეწველობაში ინტეგრაციული პროცესების განვითარების გამოცდილება მოწმობს, რომ ინტეგრირებული სტრუქტურები, რომლებიც აერთიანებენ საბოლოო პროდუქტის წარმოების ყველა რგოლს, საბაზრო ეკონომიკაში უფრო ეფექტიანია. ამასთან, წარმოების კონცენტრაციის პროცესი ხელს უწყობს წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებასა და მუდმივი დანახარჯების შემცირებას. საუკეთესო სანარმოებში კონცენტრაციას თან ახლავს ყველა ტექნოლოგიური პროცესის სრულყოფა, მართვის მეცნიერულად დასაბუთებული სისტემების ათვისება, შრომის პირობების გაუმჯობესება, კომპლექსური ტექნიკური და ტექნოლოგიური პოლიტიკა, რაც აუმჯობესებს როგორც წარმოების ფაქტორებს, ისე სამრეწველო წარმოებას. ამრიგად, წარმოდგენილი მეცნიერული მიდგომა საძირკველს ჩაუყრის რეგიონული სანარმოო კომპლექსის აღორძინებასა და ფორმირებას, ინოვაციური განვითარების, ასევე, არსებული რესურსების ბაზისა და რეგიონული პოტენციალის რაციონალური პრინციპებით გამოყენებას.

წიგნის არქიტექტონიკა და გამოკვლევის ლოგიკა სრულად ექვემდებარება დასავლეთის პრაქტიკაში ამ ხასიათის თანამედროვე გამოკვლევებისადმი ნაყენებულ მოთხოვნებს. ის აგებულია დასავლეთში აპრობირებული კლასტერების მენეჯმენტის სწავლების მეთოდოლოგიის შესაბამისად.

სახელმძღვანელო განკუთვნილია სტუდენტებისათვის, თუმცა, ჩვენი აზრით, იგი დიდ ინტერესს გამოიწვევს იმ მენეჯერებში, რომელთა ბიზნესი კლასტერულ ურთიერთობებს უკავშირდება და იმ მეცნიერ-მკვლევარებში, რომელთა დაინტერესების სფერო ბიზნესის ადმინისტრირებაა.

წიგნის ყურადღებით გაცნობამ დაგვარწმუნა, რომ იგი შესრულებულია პრობლემის არსში ავტორების სიღრმისეული წვდომის, სხვადასხვა მეცნიერთა შეხედულებების კრიტიკული ანალიზის, კვლევის თეორიული და პრაქტიკული ასპექტების ორგანული შეხამების საფუძველზე. საკითხები გადმოცემულია მარტივი და გასაგები ენით, ნაშრომი სტილისტურად დახვეწილია, აზრობრივად გამართული და კარგად იკითხება.

ბადრი ბეჩბაია,
ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.
ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“
მთავარი რედაქტორი

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე:

www.nier.ge

ელ. ფოსტა: info@nier.ge

ანგისის ქ. 15. ბათუმი. 6010

ტელეფონი: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

The online version of the journal is available on the website:

www.nier.ge

E-mail: info@nier.ge

15 Angisa Sht. Batumi. 6010

Phone: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

კომპიუტერული უზრუნველყოფა — **ეკა აბზიანიძე**

ტექსტის კორექტურა — **ნათია კუპრაშვილი**

ქალაქის ზომა — A4

გამომცემლობა „**კალმოსანი**“

E-mail: Kalmosani@yahoo.com

ტელეფონი: 571 19-19-39

Publishing „**KALMOSANI**”